

श्री जीवन

भनहर भेना.

भल्य इस्त आऽ आना

भगवानुं डेकायुं-केशवताल भगनताल दुधवाणा.

१५५७७७ १५५७७७

१५५७७७

१५५७७७

१५५७७७

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાશિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૫૭૩ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ મળાદર - મેના

વિષય ૨ : ૨

શ્રી નવીન

મનહર-મેના.

[અત્યુત્તમ નવલકથા.]

લેખક,

ગોવિંદલાલ શાલાલાલ ધાસી.

અમદાવાદ.

છપારી પ્રસિદ્ધ કર્તા

કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળા.

કાળુપુર રોડ-અમદાવાદ.

કૌંમત આઠ આના.

સુધારા વધારા સાથે આવૃત્તિ બીજી.

4d 3000

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૫૫૫૪૨

આ બુક સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા આકટ પ્રમાણે રજીસ્ટર
કરાવી સર્વ હક પ્રકાશક કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળાએ
પોતાના સ્વાધીન રાખ્યા છે માટે કોઈએ છાપવું
અગર છપાવવું નહી.

[illegible]

ધી રાયલ પ્રીન્સીંગ પ્રેસમાં પટેલ રાયચંદ હીરાચંદ છાપ્યું.
ઠેકાણું. કાળુપુર કપાસીઆ બજાર—અમદાવાદ.

ઠેકાણું. કાળુપુર કપાસીયા બજાર—અમદાવાદ.

સને ૧૯૩૦

मंत्र १६८६

પ્રસ્તાવના.

આ કલિપત નવલકથા બહાર પાડવાનો પ્રથમ અમારો હેતુ એ છે જે કેટલાક માણસો પેસાના લોભથી માણસની પરિક્ષા કર્યા સિવાય ગુણિકાના ખ્યારમાં પડી ખુવાર થઈ જઈ શરીરની તેમજ આબરૂની ને પદ્ધતિની ખુવારી કરે છે; છતાં ખખર પડતી નથી અને વ્યાજના લોભમાં ભરાઈ જઈ તેની કપટજાળમાં ફસાઈ પડે છે, અને આખરે મરણની આણી ઉપર આવી જાય છે. અને ભણાવવાથી તથા કેળવણી આપવાથી તથા પરદેશ વેઠવાથી શા શા ફાયદા મળે છે તથા સ્ત્રી પતિનો ધર્મ કેવો છે એ વિગેરે લખાણ લખી આ પુસ્તક આર્થ બંધુઓની સમક્ષ બહાર પાડવાનો નિર્ણય કર્યો છે તે બંધુઓ આ વાર્તાનો યોગ્ય સાર ગ્રહણ કરી સેવકને આભારી કરશે અને ભુલચુક વીગેરેને સુધારી વાંચવા કૃપા કરશે, એજ

શ્રી. સેવક,

ગોવિંદલાલ બાલાભાઈ ચોકસી.

અમદાવાદ.

પુસ્તકો વેચનાર બુકસેલરો તથા ચોપડીઓ

વેચનાર ફેરીઆઓને ખુશ ખબર.

હાલમાં અમારા તરફથી સસ્તા અને સારા સુશોભીત પુંકા-વાળા રંગીન શાહીથી ભપકાબંધ પુસ્તકો છપાઈ બહાર પડ્યા છે. તે બીજા નવા નવા છપાઈ બહાર પડે છે માટે એકવાર હ-મારી મુલાકાત લેવાથી ખાત્રી થશે ને આપનું નામ નોંધાવશે તો નવા છપાતા પુસ્તકો આપને જણાવતા રહીશું.

ગામેગામ એજન્ટો જામએ છે.

તમે બીજા વહેપાર કરતા હો તેની સાથે વીસ પચીસ રૂપી-આના હમારા છપાવેલા સારા સસ્તા સુશોભીત પુસ્તકો રાખશો તો ટુંકી મુડીમાં ઘણો સારો લાભ મેળવી શકશો. અમારું ઠેકાણું—કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળા—કાલુપુરરોડ અમદાવાદ.

સર્વ પ્રકારના રસાલંકારોથી છલાછલ એક રસિક નવલકથા

રસિક મેના.

આ નવલકથામાં કેટલાક માણસો વ્યાજના લોભથી તેમ માણસની પરીક્ષા કર્યા સિવાય ગુણકાના પ્યારમાં પડી ખુવાર થઈ જઈ શરીરની તેમજ પૈસાની ખુવારી કરે છે, છતાં ખબર પડતી નથી અને વ્યાજના લોભમાં ભરાઈ જઈ તેની કપટ જાળમાં ફસાઈ પડે છે અને આખરે મરણની અણીપર આવી જાય છે, અને છોકરાઓને બણાવવા તથા કેળવણી આપવાથી તથા પર-દેશ વેઠવાથી શા શા ફાયદા થાય છે. તથા સ્ત્રી પતિનો ધર્મ કેવો છે વિગેરે વિષયોથી ભરપૂર આ પુસ્તક છે, માટે તાકીદે મંગાવો કીમત ફક્ત આઠ આના છે. માટે આઠ આનાની ટીકીટો મોકલી મંગાવો. ટપાલ ખર્ચ માફ. વી. પી. થી મંગાવનારને ટપાલ ખર્ચ જીલ્લો.

મળવાનું ઠેકાણું—કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળા.

કાલુપુર રોડ—અમદાવાદ.

મનહર-મેના.

(અત્યુત્તમ કદપીત નવલકથા)

દોહરો.

લોભી મન લપટાઇને, પડ્યો લોભમાં ખાસ;
દામ ખુશીથી ધીરીને, ગયો તે તેણી પાસ.
લોભ પાપનું મૂળ છે, લોભે લક્ષણ જાય.
બ્યાજ ખાનાના વાણીયા, પાછળથી પસ્તાય

નૂવિન નગર શહેરમાં એક ધનાઢ્ય વણિક રહેતો હતો તેનું નામ માણેકચંદ હતું તેને એક છોકરો અને એક છોકરી હતી તેની સ્ત્રીનું નામ ધન્યાબાઈ હતું. માણેકચંદ પાસે લગભગ એક લાખ રૂપિયાની સંપત્તી હતી તેમાંથી પોતે શરાફની દુકાન ચલાવતો હતો માણેકચંદ પોતાની દુકાન ચલાવવા સારૂ બે ગુમાસ્તા રાખ્યા હતા, એ બે ગુમાસ્તામાં એકનું નામ મુશીઓ હતું, અને બીજાનું નામ ધુણીઓ હતું. આ માણેકચંદ શેઠની હિંમત લગભગ ૩૫ વર્ષની હતી. શેઠ પોતાની દુકાનનું કામ ધણી સફાઈથી કરતા હતા. નાણું ઠાણું વિગેરે વહીવટ પોતાને હાથેજ કરતા હતા, ગુમાસ્તા તો ફક્ત રૂપિયા લઈ આવવા અગર આપી આવવા માટેજ રાખ્યા હતા. શેઠનું ચિત્ત દુકાનમાં ઘણુંજ સારું હતું. આ માણેકચંદ શેઠ શરાફની દુકાન ચલાવતા હતા તેની સાથે બ્યાજ વરુનો ધધો પણ્ય કરતા હતા આ દુકાન ચાલતી હતી

તેવામાં તે ગામમાં રહેનારી એક યુવકા તેની દુકાન ઉપર આવી અને બોલી શેઠજી આપકી પાસ અબી પછસેકી છત હયે !

માણેકચંદ—હા ધણા છે, રૂપિઆની કાંઈ અમારી દુકાને ખોટ છે.

નન્નીજાન—જાજ ચીજ પે રૂપીએ દઓગે ?

માણેકચંદ—શું વ્યાજ આપશો અને શું ચીજ લાવ્યા છો અને કેટલા રૂપિઆ જોઈએ છીએ તે કહો.

નન્નીજાન—(ચીજ કાઢીને) ચેહ હય ખસ્કે પે મેરેકુ પાંનસો રૂપીએ ચધતે હયે બોલો આપ દઓગે વ્યાજ તો મેં શહુકારી દઉંગી ચેહ મેરી ચીજ હયે વો સાતસોં ઉપરાંતકી હયે.

માણેકચંદ—નહિ હએ વ્યાજ તો ધાણુંજ ઓછું પડે હું તો દોકડો વ્યાજ લખશ.

નન્નીજાન—(સ્વગત) આ શેઠ ધણો લોભી લાગે છે માટે દોકડો વ્યાજ આપીશ એમાં આગળ ઉપર મને ધણો ફાયદો થશે એમ મને એની રીતભાત ઉપરથી માલુમ પડે છે માટે કરવા દે કબુલ એમ ધારી બોલી અચ્છા શેઠજી દોકડા વ્યાજ લેના મગર મેરેકુ એક ચીડી કર દેના કે છતને તોલકા હાર અમને છતને વ્યાજ સેં છતના પપા દે કે ગીરવી રખા હયે.

માણેકચંદ—અરે ધણી ખુશીથી (મુળીઆ તરફ જોઈને) અહ્યા મુળીઆ ચીડી લખ અહ્યા ધુળીઆ આ હાર પેરીમાં મુક ને આમને પાંનસો રૂપિઆ ગણી આપ આપણું એક મહીનાનું વ્યાજ અગાઉથી કાપી લેજો.

નન્નીજાન—ક્યું લલા શેઠ અવ્વલ વ્યાજ કાટતે હો.

માણેકચંદ—એતો અમારો વાણીઆનો રિવાજ છે તમારે

તો પહેલું એ વ્યાજ આપવું છે અને પછી એ વ્યાજ આપવું છે તમે શા માટે ગભરાઓ છો.

ગભરાનેકા તો કુચ્છ નહિ હયે મગર રીતસેં આપ સમઝો હમ તો ગરીબ માણસ હયે હમ કુચ્છ ભણેલા ગણેલા ખી નહિ હયે જે કુચ્છ તુમ કરોંગે વોહ મેરે કુબુલ હય મગર દગલબાજી મત કરના.

માણેકચંદ—અરે એ શું બોલ્યા ધરમ પ્રમાણે વર્તીશું. તમે તમારે બેલાશક તમારી મરજી ફાવે ત્યારે રૂપિયા અને વ્યાજ ઠરાવ્યું છે તે આપી લઇ જજો એમાં કાંઇ અમારાથી ના કહેવાય તેમ છે ! તમારો હાર અનામત મુકી છાંડું છું દજો કરવો એ તો બે ઇમાનનું કામ છે. બાઇ અમે તો વાણીયા છીએ અમે તો અમારા હકનુંજ લઇશું અમારે વધારે લેવું નહિ એ ધર્મથી પ્રતિજ્ઞા છે.

નન્નીબન—જ્યાં અચ્છા ઇમાનમે ચલના (એમ કહી રૂપીઆ ગણી લઇ પોતાના નોકરને આપ્યા બાદ પોતે બેસીને આવી હતી તે બગીમાં બેસી ગઇ અને પોતાના મકાન તરફ રવાના થઇ ગઇ.)

મુણીકાના મમા પછી શેઠ વિચાર કરવા લાગ્યા કે આવી રીતે દર એક મહીનામાં સો ધરાક આવે તો દર મહીને પાનસો રૂપીઆ ધર બેઠા મળે અને આનંદમાં દીવસ જાય આ ધંધો કરવો ઘણો સારો છે વળી હું તેને ભાજવી મુકીશ કે તમારી ઓળખાણ પીછાણમાં હોય તો ખુશીની સાથે આપણે ત્યાં લાવજો આપણે તમને રૂપિઆ આપ્યા છે તે પ્રમાણે તેમને પણ આપીશું. આ પ્રમાણે કાલ પરમ દહાડે જઇ નન્નીબનને કહી આવીશ તો તે મને બરાબર ગોઠવણી કરી આપશે, એમ વીચાર ધારી શેઠ પોતાની દુકાન બંધ કરી અને નાણાની કોથળી જાતે ઉંચકી ગુમાસ્તાને વિદાય કર્યા, અને શેઠ પોતાના ઘર તરફ રવાના થયા. ખીજે દિવસે શેઠ પરોઢમાં ઉઠી બારે

વિચાર કરવા લાગ્યા કે હવે ગુણીકાને ત્યાં ક્યારે જાઉં અને તેને કહું
કે તું મને તારા જેવા ખીજા આહકો કરી આપ બાલે તે કદાચ મારી
પાસે જાગ મારશે તો હું તેને આપવાને ખુશી છું પણ તે આહકો
મેળવી આવે તો ઠીક થાય આ પ્રમાણે મનમાં હજારો વિચાર કરતો
કરતો હતો તેથી પોતે આજને આજ જવું એમ નક્કી ધારી દુકાને
નહિ જવું એમ નક્કી કર્યું અને ગુણીકાના ઘર તરફ જવા નીકળ્યો.

પ્રકરણ ૨ જી.

ગુણીકાનું મકાન.

દાહરો.

વ્યાજ માટે જાલથી, મળ્યો નન્નીને હાલ;
પાછળથી લપટી પડી, કયો દિલમાં ખ્યાલ.
ગુણીકામાં ઘેલો બન્યો જુલ્યો હૃદયનું ભાન,
રૂપાળીના રૂપમાં શેઠ બન્યો ગુલતાન.

પ્રસાને લોભી શેઠ પોતાને ઘેરથી નીકળી આ નન્નીજનન
ગુણીકાને ત્યાં તાબડતોબ આવી ઉભો રહ્યો; નન્નીજનનનું મકાન અંધ
હતું તેથી નીચેથી હાક મારી નન્નીજનનને બારીએ બોલાવી અને
મકાન બોલાવ્યું, બાદ શેઠ માળપર દાખલ થયા; નન્નીજનને શેઠને
આવેલા જાણી ગાદી ઉપર બેસાડ્યા અને તેમને હૃદયથી જાહેર આવકાર
આપવા લાગી અને બોલી.

કેમ શેઠજી આજ આપનાં પગલાં આ બાજુ થયાં છે? આપે આવી આજ મારું ગરીબનું ઘર પાવન કર્યું છે તેથી આપનો હું મોટો આભાર માનું છું.

માણેકચંદ—કાંઈ નહિ, હું તો સહેજ આગ્યો છું, માહારે તમને ગોટલુંજ કહેવાનું છે કે આપને ઘણાં માણસોથી સખંધ હશે.

નન્ની—જી હા, મારે ઘણા માણસોથી સખંધ છે, આપને શું કામ છે તે કહેશો?

માણેકચંદ—કામ તો બીજું કાંઈ નથી પરંતુ આપ જેવી રીતે મારે ત્યાં દાગીના મુકી ગયા હતા તેવી રીતે બીજા લોકોને નાણાનો ખપ હોય તો આપણે ત્યાંજ દાગીના મુકી જાય અને પૈસા લઈ જાય તેવો બદોબસ્ત કરી આપો.

નન્ની—અરે શેઠજી શું બોલ્યા હાલને હાલ કરી આપું એમાં જરા પણ વાંધો આવે નહિ.

માણેકચંદ—ત્યારે જલદી કરી આપો મારે ઉતાવળ છે મારે ઘેર જવાનો વખત થવા આગ્યો છે માટે જલદી ચાલ તો ઠીક.

નન્ની—શેઠને ત્યાં હું દાગીનો મુકી આવી છું અને વધારે બાજ આપવાનું કરી આવી છું તેથી શેઠને લોભ લાગ્યો લાગે છે માટે લાવ શેઠને માટે આઠ આના રૂપિયો ખરાબ કફ એમ ધારી બોલી-શેઠજી મેં મારી દાસીને મોકલી હતી તે એવી ખબર લઈને આવી કે તેઓ બહાર ફરવા ગયેલા છે માટે તેઓ આવશે એટલે હું આપની દુકાન ઉપર લઈને આવીશ, શેઠજી મહારે આપને મહીને હજાર રૂપિયા પેદા કરાવવા એ મારી ફરજ છે, મહારે ને આપને આજે સખંધ થયો છે તો હું આપને ન્યાલ કરાવી નાંખીશ શેઠજી પણ મારું કાંઈ ખારવું પડશે સમજ્યા કે?

માણેકચંદ—અરે ગાંડી એ શું બોલી. તને ત્રોથો ભાગ આપીશ તું મારું કામ કરે અને હું તને ન પેદા કરાવું એ શું મારું ભુરાણુ છે.

નન્ની—કાંઈ નહિ શેઠજી મને આપનો ભરોસો છે. આપ જે કરશો તે બ્યાજબી કરશો. આપ કુળવાન માણસ કદી દગો દોજ નહિ. એવી મને ખાત્રી છે.

માણેકચંદ—નન્ની તારે કાંઈ વાતે ગભરાવું નહિ તું મને પેદા કરાવીશ તો હું તને ખુશીથી ભાગ આપીશ એમાં મારું કાંઈ જવાનું છે.

નન્ની—(વિચાર કરવા લાગી) અરે મુરખ તું મારા ઘરમાં આવતો થયો છે તો પછી તું ક્યાં જનાર છે, હવે હું તને જરાજર નીચોવી મુકીશ યાદ રાખજે (પ્રકાશ) રૂપાળી આમ આવ.

રૂપાળી—કેમ ખાધ મને કેમ બોલાવી છે ?

નન્ની—જ શેઠ માટે પાન સોપારી લીમ્લેટ સોડા વિગેરે લાવ શેઠ આપણે ત્યાં ઘણું હીવસે આવ્યા છે.

માણેકચંદ શેઠ તો રૂપાળીને જોતાંજ ડાંખ પામી ગયા અને વિચાર કરવા લાગ્યા કે નન્ની કરતાં આ “રૂપાળી” ઘણી સરસ છે રૂપાળી સાથે કદાચ ચોટકું બેસી જાય તો ઠીક થઈ જાય પણ તે શી રીતે અને મારાથી તેને કેમ કહેવાય હું કહું પણ તે શી રીતે માને પણ રૂપાળી હજી પંદર વર્ષની છે હજી તે સંસારની વાતો પણ બીલકુલ જાણતી નથી. પણ ઠીક છે ધીમે ધીમે થઈ પડશે રાત દહાડો નન્ની પાસે આવ્યા કરીશું એટલે ફાવી જઈશું.

આ પ્રમાણે માણેકચંદ શેઠ પોતાના હૃદયમાં વિચારી ધારતા હતા એટલામાં રૂપાળી રૂમકઝૂમક કરતી ત્યાં આવી ઉભી રહી અને સોડા લીમલેટ પાન સોપારી વિગેરે લાવી મુકી દીધું અને બોલી.

બાઇ સાહેબ કાંઇ બીજું જોઇએ છીએ.

નન્ની—કાંઇ જોઇતું નથી પણ તું ક્યાં જાય છે બેશ અહીં બેશ આ શેઠ આવ્યા છે એમને સોડા પા, લીમલેટ પા, પાન આપ, એમની ખાતર કર. શેઠ ધણા સરસ છે શેઠ ઉદાર જીવના છે એમની ઉદારતા આગળ બીજા શેડીઆઓ ઝાખ મારે છે.

માણેકચંદ—નન્નીજીન મને તમે આટલી બધી ઉપમા ન આપો હું એટલી બધી ઉપમાને લાયક નથી.

નન્ની—નહિં જ કેમ લાયક નથી આપ લાયક નથી તો શું મારા જેવી સ્ત્રી લાયક છે? આ શું બોલો છો એ તો જેવું માણસને શોભે એવું અમે તો બોલીએ શેઠજી ગુણીકામાં જ્યારે અત્યંત ગુણ હોય ત્યારેજ તેનું નામ ગુણીકા ધારણ થાય છે કાંઇ ગુણ વિના ગુણીકા નામ ધારણ થતું નથી ગુણીકા એટલે ગુણનો બરેલો બહાર એનું નામ ગુણીકા સમજ્યા મારા મહેરબાન.

આટલું કહે છે એટલામાં દાસીએ સોડા લીમલેટ વીગેરેની ખાટલીઓ ફેડી તૈયાર રાખી હતી તે તેણે શેઠના હાથમાં આપી અને બોલી

રૂપાળી—લીજીએ હજુર ચેહ લીમલેટ ખુશીશે પીજીએ,

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે માણેકચંદ શેઠ હૃદયમાં હૃદયી જાહે પ્રતાપવા લાગ્યો અને એમજ સમજી ગયો કે “રૂપાળી” મને અત્યંત

થકાય છે. માટે આ ઠેકાણે જરા રોક પાડીશું તો ઠીક પડશે એમ ધારી જરા રોકમાં બેસવા લાગ્યો.

માણેકચંદ-રૂપાળી તું તારી શેઠાણી જોડે આપણી દુકાન ઉપર આવજો તું શા માટે આવતી નથી (નન્ની તરફ જોઈને) નન્નીજન રૂપાળીને આપણી દુકાન ઉપર શા માટે લાવતા નથી ?

નન્ની—જો એ નાની ઉમરની છે તેથી હું લાવતાં હરું છું બચું છે. વખતપર કોઈની ઉધી સલાહ મળી અને ભાગી જાય તો માહારું તો ધર ભાગી પડે તેથી કરી સાથે લાવતી નથી અને ધરમાંજ રહેવા દઉં છું. મારો હુકમ તેને ધરમાંથી બહાર નીકળવાનો નથી.

માણેકચંદ—શું માહારી દુકાને તમારી જોડે ગાડીમાં આવશે તો હરકત છે અરે મારી દુકાને આવતાં કોઈ તેનું નામ દેતો તેનો જન કાઢી નાંખું અને તેને સરકારમાં દોરું, સમજ્યાં.

નન્ની--તો ઘણી ખુશીથી લાવીશ. પરંતુ શેઠજી અમે તો આખરથી ડરીએ છીએ (સ્વગત) શેઠ રૂપાળી માટે બરાબર રીતે પલળશે માટે આસ્તેથી કામ કાઢીશ તો મારો બેડો પાર થઈ જશે એમ ધારી બોલી (પ્રકાશ) રૂપાળી શેઠને પાન સોપારી આપ અને વીંદાય કર કારણ કે તેમને વખત ધણો થઈ ગયો છે (શેઠ તરફ જોઈને) શેઠજી તે લોકો આવશે અને તેમને જણુસ ઉપર રૂપિયા જોઈતા હશે તો હું તમારી દુકાને તેમને લઈને આવીશ. આપ બે શીકર રહેજો હવે એ બધી શીકર મનેજ છે. તમને બે પૈસા પેદા કરાવવા એ મારી ફરજ છે. માટે આપના ધર તરફ પધારો વખત ધણો થઈ ગયો છે.

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે શેઠ પોતાના ધર તરફ જવા સાડી નીકળ્યા નીકળતાં નીકળતાં રૂપાળી સામું વારે ધડીએ જોવા લાગ્યા

તેથી નન્નીને ખરાબર વહેમ પડી ગયો કે શેઠનું મન રૂપાળી ઉપર અત્યાયું છે. પણ એકદમ કામ કરવું ધારીશ તે નહિજ અને માટે ધીરી રહી કરીશ તો સઘળું ઠીક થઈ જશે અને તેની મીઠકતની માલીક હું થઈ જઈશ. આ પ્રમાણે વીચાર ધારી તેજ વિચારમાં લુગ્ધ અને ગઈ.

—:o:—

પ્રકરણ ૩ જી.

માણેકચંદની ગુણિકાથી ખવારી.

ઢાહરો.

વ્યાજ માટે ભરકતો, ગુણીકાને ત્યાં રોજ;
રૂપાળીના ખ્યારમાં, પડ્યા આંધળો રોજ.
મુડી ગુમાવી ગાંઠથી, દેવું કીધું સાથ;
નવ સમજ્યો અધો કંઈ, અરખ્યો પ્રીતે હાથ.

માણેકચંદ શેઠ તે દીવસે ગુણીકાને ત્યાંથી પોતાને ઘેર આગ્યા પરંતુ તેના હૃદયને જરા પણ એન પડવા લાગ્યું નહિ. તેનો જીવ ખાસ રૂપાળી માટે તલપાં મારતો હતો. રૂપાળી માટે શેઠને મનમાં એમજ વિચાર આવતા હતા કે ગમે તેમ થાય પરંતુ રૂપાળી સાથે દરકોષ્ટ ઉપાયે મહોખત બાંધવીજ તેમ શેઠના મનમાં દરરોજ થયા કરતું હતું તેથી શેઠ વ્યાજ વીગેરેનાં બહાનાં શોધી આ નન્ની-જનને ત્યાં દરરોજ જવા લાગ્યા. નન્નીજનને ત્યાં દરરોજ શેઠ આવતા હતા તેથી નન્નીજન જાણતી હતી કે આ ભસો વાણીયો

મારી જાગમાં જરૂર ફસાશે કારણ કે અક્કલના ખત્તનાને રૂપાળી માટે ઘણુંજ દીલમાં થયા કરે છે પરંતુ તેનાથી બોલી શકાતું નથી માટે આજે જે કદાચ શેઠ આવશે તો હું તો ચોરડામાં ચાલી જપ્તશ અને રૂપાળીને તેની પાસે રાખીશ એટલે શેઠને ને રૂપાળીને કાંઈ પણ વાત કરવાને પ્રસંગ મળશે. આ વિચાર જે મેં ધાર્યો છે તે ખરાખર છે આગળ ઉપર વળી જોઈ લેવાશે. એજ અક્કલનો ખત્તનો પોતાની સર્વ મીલકત મને આપી દેશે અને રૂપાળીના પ્યારમાં લુપ્ત થતી જશે. આ પ્રમાણે નન્નીજન વીચાર ધારતી હતી એટલામાં શેઠ ભલકા સાથે નન્નીજનના મકાનમાં દાખલ થયા આ વખતે નન્નીજનને પોતાનું મકાન જાણી જોઈને ખુલ્લું મુક્યું હતું અને પોતે સમજતી હતી કે એ કંજુસ હમણાં થોડીવારમાં આવશે એમ સમજીને ખુલ્લું મુક્યું હતું તેથી શેઠ રોડમાં માળપર ચઢી આવ્યો અને બોલ્યો.

નન્નીજન તમે તો મને કોઈ પણ ગ્રાહક નહિ મેળવી આપ્યું વાહ તમારો ભરંસો આવોજ કે ?

નન્ની-કેમ શેઠજી એમ બોલો છો હું તમારા માટે મહેનત કરીને મરી જઈ છું અને તમે વળી મને ફપકો આપો છો હ્યો આજે મેં એક ગ્રાહક મેળવ્યું છે તેને જણસો ઉપર રૂપિયા દસ હજાર જોઈએ છીએ બોલો તમારી પાસે છે (સ્વગત) ઠીક તો પ મારી છે જે એ શુ કહે છે.

માણેકુચ્ચંદ-અરે એ શુ બોલ્યાં મારી પાસે રૂપિયાની ખોટ હોય ! આખા ગામમાં મારા જેટલા રૂપિયા કોઈ બીજા પાસે કાઢી આપો તો તમને ખરા કહું.

નન્ની-નહિં શેઠજી મેં જાનતી હું કે તમે પૈસાદાર છો તમારા

જેટલા પછસા આખા શહેરમાં કોઇની પાસે નહિજ નીકળે એવી મને ખરાબર ખાતરી છે. ઠીક ભલા શેઠજી હું પેહેલા બોલાવી લાવું એટલે તમે તેના દાગીના જીઓ અને તેને રૂપિયા ધીરજો પણ મેરા કુચ્છ અંદર ધારના શેઠજી સમજે કે.

માણેકચંદ—અરે તું તારે બેટીકર રહે, જા જા જલદી કર આવું સરસા કામ છે ને શા માટે ભુલે છે. બ્યાજ માટે મને રૂપિયે પૈસો કરાવી આપજો.

નન્ની—અરે શેઠજી કેમ ભુલો છો એ રૂપિયે બે પછસા આપે તેવા છે જો જો પછસો બધસો કાંઈ બોલી દેતા, એતો હું પાસે રહીને તમને ખરાબર બદોબસ્ત કરી આપીશ હું તમને અને મને ફાયદો થશે એમજ કરીશ, સમજ્યા મારા મહેરખાન હ્યો હવે હું તેને બોલાવવા માટે જાઉં છું આપ અહીંજ બેસજો (રૂપાળી તરફ જોઇને) રૂપાળી શેઠને જે ચીજ જોઇએ તે લાવી રજુ કરજો.

રૂપાળી—વારૂ બાપ સાહેબ જેવી આપની આજ્ઞા.

આ પ્રમાણે કહી નન્નીજીન બીજા ગ્રાહકને બોલાવવાનું બાનું કાઢી અંદરના ઓરડામાં ચાલી ગઇ અને માણેકચંદ તો ત્યાંના ત્યાંજ ગાદી ઉપર બેસી રહ્યા પછી રૂપાળીને કહેવા લાગ્યા.

માણેકચંદ—રૂપાળી તારાં શેફાણી કેટલે દુર ગયાં છે! તે ક્યારે આવશે.

રૂપાળી—(વિચાર કરીને) શેઠજી એમને આવતાં તો વાર લાગશે બોજામાં બોધી બે કલાક તો થશેજ.

માણેકચંદ—(ઠીક લાગ આવ્યો છે) ત્યારે મારે તો ઘેર જવાની ઉતાવળ છે હવે કેમ કરીશ તેના આવ્યા વિના તો જવા-યજ નહિ.

રૂપાળી--એસોને શેઠ લીમલેટ સોડા પાન સોપારી ખાતા થાઓ ત્યાં સુધીમાં તે આવશે આપ કહેતા હોતો સરખત લાવું મારાં બાપ કાલે ઉંચી જતનું સરખત લાગ્યા છે તો આપ કહેતા હોતો લાવી રજુ કરે.

માણેકચંદ--કેવી જતનું સરખત છે !

રૂપાળી--ગુલાબનુ સરખત છે.

માણેકચંદ--ત્યારે લાવ જો એ જરા જોઈએ તો ખરા

રૂપાળી--લાવું શેઠ પણ એ સરખત તો સોડા કે લીમલેટ શીવાય તમારાથી નહિ પી શકાય કારણ કે તે ઘણી ઉંચી જતનું છે.

રૂપાળી--(હીક થયું કે મુરખો પોતાની મેજેજ માગે છે જો આજે તેને સ્વાદ પડશે તો પાછો ફરીથી પણ કોઈ ખીજ વખત માગશે અને ખીજ વખત માગશે ત્યારે આપણો ખેડો પાર થશે) હા લાવું ઘણી ખુશીથી.

એમ કહી અંદરના ઓરડામાં જઈ એક વિજાયતી દારૂની બાટલી લઈ શેઠની પાસે આવી રજુ થઈ અને ખોલી

હ્યો શેઠ આ શરખત.

માણેકચંદ--એ ગ્લાસમાં કાઢો કારણ કે હું એકલો નહિ પીઉં આપણે બંને પીયું.

રૂપાળી--મને શરખત પીવાની આદત ખીજકુલ નથી.

માણેકચંદ--ત્યારે મારે પીવાની કાંઈ જરૂર નથી.

કાંઈ નહી શેઠ તમારી મરજી એમ છે તો એમ ફરીએ હ્યો બે ગ્લાસમાં કાઢું છું પછી કાંઈ વાંધો છે.

માણેકચંદ--નહી તેમ કરશે તો કાંઈજ વાંધો નથી.

આ પ્રમાણે વાત કરી બંને ઝાસમાં આશરે પાશર પાશર વળન જોટલો દારૂ નાંખ્યો અને એક એક લીમલેટની બાટલી નાંખી પછી એક પ્યાલો શેડને આપ્યો અને બીજો પ્યાલો પોતે લીધો પછી બંને જણ ગટ કરી ગયાં પછી રૂપાળી બોલી.

રૂપાળી-કેમ શેઠજી કેવું સરખત છે?

માણિકચ્છંદ-આ સરખત ઘણું જ મોળું છે, સરખત તો ઘણું જ મળ્યાં આવે છે ને આ સરખત જરા તીખાશવાળું કેમ લાગે છે.

રૂપાળી-આ સરખત ખાસ વીસાવતી છે એટલે તે પીવામાં એવું જ હશે પણ તેની લેજત કેવી છે.

માણિકચ્છંદ-શું તેની લેજતની વાત કહું આજ મારું બદન તો આનંદમાં છે પરંતુ રૂપાળી તું મારું કહેવું મનીશ.

રૂપાળી-શું કહેવા માગો છો શેઠજી.

માણિકચ્છંદ-કહેવાનું તો એટલું જ છે કે હજુ તારી શેડાણીને આવવાની વાર હશે કેમ?

રૂપાળી-હાજી હાજી દોઢ કલાક ઓછામાં ઓછી વાર લાગશે.

માણિકચ્છંદ ત્યારે ઠીક પણ રૂપાળી તું મહારાથી મહોજત રાખે તો કેવું સારું હું તને ન્યાત કરી દષ્ટિ પણ તારી શેડાણી આ વાત જાણે નહિ નહિ તો ભેગ મળી જશે.

રૂપાળી-અરે આપ કેમ ગભરાઓ છો એ યુક્તિ બધી મારી પાસે છે તમે તમારે રોજ અહિં આવતા રહેજો તમે આવશો એટલું હું મારી શેડાણીને ગમે તે બાતું કાઢી બહાર વીસા કરીશ અને કદાચ જાણશે તો શું થઈ ગયું હું ક્યાં એની દગાચેલી છું. (સ્મરત) મારો રોયો ઠીક ઠેકાણે આવ્યો છે હવે એની મુડીના મધીક થવાને જરા પણ વાર નહિ લાગે એ લોબીયાના પછસા જ્યારે હું ખાઉં ત્યારેજ મારા નામ રૂપાળી છે.

માણેકચંદ-ત્યારે વિચાર હોય તો ઉતાવળ કર નહિ તો વાત બગડી જશે. માટે જલદી થાય તો ધણું સારું.

રૂપાળી-ના શેઠના માહારાં બાછને આવવાનો વખત થયો છે.

આ પ્રમાણે વાત કરે છે અને નન્નીજનને આ વાતની સંધળી ખબર પડે છે એટલે અંદરની રૂમમાંથી ચુપકી રીતે બહાર નીકળી જાય છે બહારથી આવતી હોય નહિ તે માફક થઈ શેઠ પાસે આવી ઉભી રહી અને નરમ શબ્દથી બોલી.

શેઠ હું ત્યાં જઈ આવી તે લોકો કાલે આવશે દાગીના પણ સાથે લેતા આવશે માટે આપ કાલે આ વખતે જરૂર પધારજો.

માણેકચંદ-વારૂ કાલે આ વખતે આવીશ હશે હવે જાઉં છું.

આ પ્રમાણે કહી માણેકચંદ શેઠ ત્યાંથી એકદમ નીચે ઉતર્યા અને પોતાના ઘર તરફ રવાના થવા લાગ્યા.

ખીજ દીવસનું પરાઢીયું થયું એટલે શેઠ તો રૂપાળીનીજ માળા જપવા લાગ્યો. વ્યાજની વાત તો તદ્દન ભુલીજ ગયો અને તેને તો રૂપાળીનીજ અંખણા હૃદયમાં થવા લાગી હતી પેલો આશામી આવવાનો હતો, તેથી વ્યાજ ખાવાના બાને ટાઇમસર તેના મકાને જઈ પોહોંચ્યો એટલે ગુણીકાએ એક ઠાકુ ઉભું કરી રાખ્યું હતું તેમને શેઠની પાસે લાવી ઉભું કર્યું અને નન્નીજનને પોતાના દાગીના તેને આપ્યા હતા તે તેણે શેઠને દેખાડ્યા શેઠ તો પોતાના દીલમાં આ દાગીનાને જોઈ જીજ્ઞાસા બની ગયો વળી વ્યાજ રૂપીએ બે પદસા નક્કી કર્યું હતું તેથી વધારે આનંદ માનવા લાગ્યો ગુણીકાએ તે માણસના હાથે અપાવરાવ્યા અને રૂપિઆ લેવા સારૂ એક માણસને શેઠ સાથે તેમને ઘેર મોકલ્યું આ વાત થવાથી શેઠનો હરખતો દીલમાં

સમાતો નહોતો. પરંતુ રૂપાણી તરફથી તેનું દીલ દુખાતું હતું તેથી તે તે તરફની ચિન્તા કરવા લાગ્યો.

શેઠ દરરોજ નન્નીજનને ત્યાં જવા લાગ્યો. લગભગ પાંચ વરસ સુધી લાગટ નન્નીજનને ત્યાં જવા લાગ્યો અતીશય દારુના નિશામાં ચઢી ગયો. નન્નીજનથી છુપી રીતે શેઠ રૂપાણીને તમામ મીઠકત આપી દીધી, પોતાની મીઠકત શેઠ રૂપાણીને આપી દીધી હતી, તે વાત નન્નીજનથી તો જરા પણ અગળી નહોતી શેઠ રૂપાણીને નન્નીજનના તેર હજારના દાગીના જે ગીરા મુક્યા હતા તે સુદ્ધાંત આપી દીધા અને તેના પ્યારમાં મોજશોખમાં ફસાયો, વળી રૂપાણીએ જીનના વીશેષ રૂપીઆની માગણી કરી તો શેઠ જીન વહેપારીએને ત્યાંથી પચાસ હજાર રૂપિઆ દેવા કરી દાવી આપ્યા અને તદ્દન ગરીબ બની ગયો. પોતાના ઘેરાની કેં છોકરાની જરા પણ દયા ખોધી નહિ અને રૂપાણીના ફંદામાં હદથી બદે ફસાયો અને પછસાં શેઠ પાસે આવી રહ્યા એટલે રૂપાણીએ તેને મકાનપર આવતો બંધ કર્યો વળી નન્નીજનને જાણી જોઈને પોતાની ચીજોની માગણી કરી પરંતુ શેઠ પાસે પાછ સરખી પણ નહોતી તેથી લાચારી ભોગવવા લાગ્યો અને છેક નિરંધન બની ગયો.

બરાબર હું છે કે:-

વેશ્યા વાઘ દાડીયા પૃથ્વીપતિ ભૂપાળ

મિત્ર નથી એ કોઈના કોપે આણે કાળ

તેવાજ રીતે મ.ણેકચંદને હાથનાં કર્યા હૈયે વ.ગ્યાં.

પ્રકરણ ૪ થું.

માણેકચંદનું મરણ અને તેના કુટુંબની નિર્ધન સ્થિતી.
અને છોકરાંના લભ.

પ્રેમ થકી ઝટ આવતો, ગુણકાને આવાસ
મુડી ગુમાવી ગાંઠથી દેવું કીધું ખાસ
મર્ણુ નીપજનું લોભમાં થયો જાતે ખુવાર
નિર્ધન જાતે થઈ ગયો થયો પછી લાચાર

માણેકચંદ શેઠ ખીયારો આ રૂપાણીના પ્યારમાં તદન
ગરીબ બની ગયો તેની સ્ત્રી ધનપ્રાપ્ત પણ ખીયારી આ ખીના જોષ
અત્યંત દીક્ષગીર થવા લાગી માણેકચંદ શેઠે એક પોતાનું ઘર તથા
ઘરની અંદરનું રાચ રચીકું સિવાય ખીણું કાંઈ પણ રહેવા દીધું
નહોતું અને સઘળું ગુણીકાને આપી દીધું હતું અને તે ઉપરાંત ઉલટું
પચાસ હજારનું દેવું ક્યું હતું. માણેકચંદને એક છોકરો અને એક
છોકરી હતાં. તેમાં છોકરાનું નામ મનહરલાલ હતું અને છોકરીનું
નામ સંતોક હતું છોકરો આ વખતે બાર વરસની ઉંમરનો હતો
અને છોકરી દસ વર્ષની હતી. આ બંને બાળકોમાંથી એકને માણે-
કચંદ શેઠે પરણાવ્યાં નહોતાં પરણાવવાની ધામધુમમાં હતાં એટલા-
માં આ પ્રમાણે બન્યું તેથી તે વાત તદન બાળુપરજ રહી ગઈ અને
પોતે દેવું ક્યું હતું તેથી તેની શીકરમાં દીવસે દીવસે સુકાવા લાગ્યો
એકદમ શરીર તદન હાડપીંજર જેવું થઈ ગયું પથારીમાંથી ઉઠવાની
પણ તેનામાં સત્તા રહી નહિ અને છેક મરણ સુધી આવી પહોંચ્યો
મર્ણુની અણીએ આવી પહોંચ્યો હતો છતાં પણ તેની સ્ત્રી ધનપ્રાપ્ત

ખીયારી મુસીખતે મુસીખતે કરીને તેની દવા કરતી પરંતુ શેઠને તો દીવસે દીવસે રોજે વધારો કરવા માંડ્યો અને પછી સમજી ગયાં કે હવે મટવાની આશા છેજ નહિ દાકતરે પણ તેની જીવવાની આશા તણ દીધી અને તેના ધરના માણસોને સાફ કહી દીધું એટલે આખા ધરના માણસો રોડકળાટ કરવા મંડી પડ્યાં, દાકતર ધરના આગળથી વિદાય થયો અને થોડીકવાર થઇ એટલે શેઠ દેવશરણુ થઇ ગયા. એટલે શેઠના ધરમાં રોકડના નાદ સીસય કાંઇ પણ ખીભું તે વખતે જોવામાં આવતું નહોતું માણેકચંદ શેઠનું મરણુ નીપજવાથી ખીયારી ધનખાઇને અત્યંત શોક થવા લાગ્યો પોતાના બે છોકરામાંથી એક પણ પરણેલું નહોતું તેથી તેને તે વિષે વિશેષ ચિન્તા થવા લાગી અને વિચાર કરવા લાગી કે છોકરાને પરણાવવો તેને માટે મને શ્રીકર નથી પરંતુ છોકરીને હાલ પરણાવ્યા વિના ચાલે તેમ નથી કરણુ કે છોકરીની હિંમર હાલ દસ વરસની છે માટે એક વરસ બાદ તો તેને પરણાવી નાખવી જોઇએ ન પરણાવું તો તેનો કન્યા-કાળ વીતી જાય અને મારી આબરૂના કાંકરા થઇ જાય છોકરો તો કદાચ કુંવારો રહેશે તો પણ હરકત નહિ પરંતુ છોકરીને તો જરૂર ગમે તેમ કરી પરણાવવી જોઇએ એમ વિચાર ધારી પોતે પોતાના સગાને વયમાં રાખી પોતાનું રહેવાનું ધર રૂપિયા પાંચ હજાર માટે વેચી નાખ્યું. માણેકચંદના ગુજરી ગયાને બાર માસ થયા એટલે ધનખાઇએ સંતોકનાં લગ્ન પોતાની ન્યાતના એક ગરીબ વણીકને ત્યાં કર્યું. જો પદસાદારને ત્યાં લગ્ન કરે તો પહેરામણીના ઓછામાં ઓછા પાંચ હજાર રૂપિયા આપવા પડે તેમ હતું તેથી તેના લગ્ન ગરીબ વણીકને ત્યાં કર્યાં હતાં. આ સંતોકના પતીનું નામ ધીરજલાલ હતું તેના બાપનું નામ ધરણીધર હતું તેઓ ખીયારા કમાઇને પોતાના

ધરતું ગુજરાત નીલાવતા હતા ધરણીધરને એમ આશા નહોતી કે
મારા છોકરાનાં લગ્ન આ જમાનામાં થવાનાં છે તેમ હતું પરંતુ
પ્રભુ કૃપાથી પોતાના છોકરાનાં લગ્ન આવા કુળવાનને ઘેર થયાં અને
સાઈ વૈવીશાળ મળ્યું હતું તેથી તેનો હર્ષ હૃદયમાં સમાતો ન હતો.
ધીરજલાલ પંદર વર્ષની ઉંમરનો હતો તેણે ગુજરાતી જ ચોપડી
અને અંગ્રેજી ચાર ચોપડીઓ સુધી જ્ઞાન મેળવ્યું હતું અને પોતાનો
અભ્યાસ ચાલુ રાખ્યો હતો સંતોકે પણ ગુજરાતી પાંચ ચોપડી
અને અંગ્રેજી ત્રણ ચોપડીઓ સુધી જ્ઞાન મેળવ્યું હતું. સંતોકે પો-
તાનું લગ્ન થયા બાદ અભ્યાસ તજ દીધો હતો. કારણ કે છોકરીને
પરણ્યાવ્યા પછી બચાવવી નહિ તેવું તે લોકો સારી રીતે જાણતા
હતા તેથી તેઓએ સંતોકનો અભ્યાસ મુદ્દાવી દીધો હતો, સંતોકના
લગ્ન થયા બાદ મનહરના લગ્ન માટે તેમની ન્યાતના એક ગૃહસ્થને
ત્યાંથી કાઢાણું આવ્યું હતું. કાઢાણું આવવાનું કારણ માત્ર છોકરાની
ચાલાકી અને અપણતાજ હતું તેમજ મનહરે રકુલમાં બી. એ. સુધી
અભ્યાસ કર્યો હતો તેથી આ ગૃહસ્થ મનહર માટે અંતરમાં સારી
ધારણા ધારતા હતા જોકે તેના બાપના આચરણ અને તેની પાસે પદસહ
માટેની સ્થિતિ જોવા જાય તે કોઈપણ માણસ કાઢાણું કઢાવે
તેમ હતું નહિ. પરંતુ આતો ફક્ત મનહરના સારા આચરણ અને
બહુતરને જોઈનેજ કાઢાણું કઢાવ્યું હતું. કાઢાણામાં માત્ર એટલુંજ
કઢાવ્યું હતું કે—

ધનગાઇ તમારા દીકરા મનહરનાં લગ્ન અમારી દીકરી મેનજ
સાથે કરવા ખુશી છે પેહેરામણી ન્યાત રીવાજ તેમજ અમારા તેમજ

તમારા ધરની આગર પ્રમાણે દસ હજાર રૂપિયા કરીશ જે તમારી ખુશી હોય તો આવેલા પાછાણ સાથે પ્રત્યુત્તર મોકલાવશો.

લી. આપનો હેતરવી.

પીતાંબરદાસનાં હંડવત પ્રણામ.

ધનગામ્રએ ઉપર પ્રમાણે પાછાણના પાસેથી પત્ર લઈ વાંચ્યો એટલે તેને અત્યંત આનંદ પ્રાપ્ત થયો અને પોતેજ ધણીજ સાંઘ્ય-શાળી છે એમ માનવા લાગી કારણ પોતાને ત્યાં કોઈ દસ હજાર પેહેરામણી આપીને લગ્ન કરે તેવું નહોતું તેથી તેને તે દિવસ તદ્દન હર્ષનો લાગ્યો. તેથી પાછાણની સાથે તેણે કહાવી મોકલ્યું કે જાવ પીતાંબરદાસને કહેજો કે ધનગામ્રએ કહાણું છે કે તમે જે કહાણું કહાણું છે તે તેમને કશું મંજૂર છે માટે સારો દિવસ જોઈ લગ્નનો દિવસ જોવડાવજો, આ પ્રમાણે પાછાણ સાથે કહાવી મોકલ્યું. એટલે પાછાણ ખુશી થતો થતો પીતાંબર રોડ પાસે આવ્યો અને ઉપરની ખીના કહી તેથી તેમણે પાછાણો પાસે લગ્નનો દિવસ જોવડાવ્યો તેમજ ધનગામ્રએ પણ પોતાના પાછાણ પાસે લગ્નનો દિવસ જોવડાવ્યો જેથી લગ્નનો દિવસ ટુંક મુદતમાં આવ્યો તેથી તાગડતોળ સાહીબો તૈયાર કીધાં, ધનગામ્રને સતોકને પરણાવવામાં લગભગ બે હજાર રૂપિયા ખર્ચ થયો હતો અને બાકી ત્રણ હજાર રૂપિયા રહ્યા હતા તે તેણે મનહરના લગ્નમાં ખર્ચવાનો ધરાદો રાખ્યો હતો, પોતાના ધરની આગર પ્રમાણે તેને ખર્ચ તે કરવોજ જોઈએ તેથી તેણે ગુપ્ત રીતે સાચવી રાખ્યા હતા. તેથી તે ત્રણ હજાર રૂપિયા મનહરના લગ્નમાંજ ખર્ચ્યા હતા, અને તેને ટુંક મુદતમાં પરણાવ્યો અને પેહેરામણીના દસ હજાર રૂપિયા આવ્યા તેથી તેના હૃદયને કાંઈક હિમત આવવા લાગી પોતે ગરીબ હતી સતોકને તેના સાસરે

નિદાય કરી. દશ હજાર રૂપિયા પેહેરામણીના આવ્યા હતા તે રૂપિ-
 યામાંથી પાંચ હજારનું ધર કરીથી વેચાણ લીધું અને બીજા રૂપિયા
 ખર્ચ કરવા સાઈ પાસે રોકડા રાખ્યા કારણ કે પોતાનો છોકરો નાની
 ઉંમરનો હતો તેમજ કાંઈ ધરમાં પેદા કરીને લાવે તેવું હતું નહિ
 તેમજ તેણે બીજા કાંઈ રસ્તો ગુજરાન નીભાવવાને હતો નહી તેથી
 તેણે ચાર પાંચ હજાર રૂપિયા ખોરાકી સાઈ રહેવા દીધા હતાં. આ
 બન્ને છોકરાઓના પરણ્યા પછી લેણદારો ઉઘાણી આવવા લાગ્યા
 ને અપશબ્દો બોલવા લાગ્યા જેથી ધનપાછને અત્યંત ખોટું લાગ્યું.
 ધનપાછને ખોટું લાગ્યું હતું તેના કરતાં મનહરને વિશેષ ખોટું લાગ્યું
 હતું અને તેના મનને એમજ નક્કી થયું કે પરદેશ જવું પછસા
 પેદા કરવા અને લેણદારોનાં દેવાં ચુકવવાં. નહિ તો લોકોમાં આપ-
 રના કાંકરા થઈ જશે. તેમ ધારી તેણે પરદેશ જવાનું નક્કી કર્યું
 હતું, મેનાબાઈ પણ લાજ થયા પછી તુરત પોતાના સાસરેજ રહેવા
 લાગી હતી તેથી મનહર પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું કે હું થોડા રોજમાં
 રતીમર મારગે પરદેશ જવાનો છું માટે તું ચિન્તા માત્ર દુર કરી
 આનંદથી રહેજે. અને મારાં માતાજીની દીવસમાં જે વખત બજાર
 કાઢતી રહેજે, તેમનું કામ હોય તે ખુશીની સાથે બજારી લેજે. આ
 પ્રમાણે કહ્યું એટલે મેના બોલી-મારા શીરના મુગટ હું તમને કેમ
 મારા આગળથી દુર થયા દઈ જાઉં તમે ત્યાં હું અને જ્યાં હું ત્યાં
 તમે તમારે માટે આ દેહ આ દુનીયામાં પેદા થઈ છે તો પછી આપ
 દુઃખ ભોગવો અને હું અહિં સુખે રહું એ શું શોભે? માટે બહાણ
 તે તો શોભેજ નહિ હું આપની અર્ધાંગના છું. હું આપના ચરણની
 દાસી છું હું તો આપની નોકર છું. આપના દુખે દુઃખી છું અને આપના
 સુખે સુખી છું, માટે પ્યારા ગમે તેમ કરી મને તો સાથેજ રાખો

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે મનહર બોલ્યો બહાલી તું ધીરજ સખ,
 ધીરજના ફળ મીઠું છે, તું સ્હારી સાથે આવી નાહક શા માટે દુખી
 થાય છે? હું તને ત્યાં મારું નક્કી થયા બાદ જરૂર બોલાવીશ,
 પરંતુ સાથે લખ જાઉં એ તો બનેજ નહિ. હું ત્યાં એકલો હોઉં તો
 ગમે તે યુક્તિ કરી પેદા કરવાતો રસ્તો શોધી કાઢું પરંતુ જો કદાચ
 તું સાથે હોય તો મ્હારા જીવ ત્હારામાં ને ત્હારામાંજ રહે તને
 બેઘને મારાથી મોકરી થાય નહિ તેમ ધધો પશુ થાય નહિ અને
 ઉત્તરો નાની ઉમરમાં ખરાબ થાઉં તેના કરતાં ત્યાં ઠેકાણું પાડ્યા
 પછી બોલાવું તો શું તને હરકત છે? જો તને ઠેકાણું પાડ્યા પછી
 ન બોલાવું તો મને તારા સોગમ છે જ જરૂર બોલાવીશ હું જે
 શબ્દો કહું છું તે ખરાજ કહું છું માટે તું મને ખુશીથી જવા માટે
 રજા આપ અને આત્મદયી જવા માટે કહે કે કોઈ જાતની હરકત
 આવે નહિ.

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે મેના જરા વિચાર કરવા લાગી કે
 આ જે વાક્યો કહે છે તે ખરાબર કહે છે હું કદાચ લાલ તેમની
 સાથે જાઉં તો કોઈ પશુ જાતના ઉદ્ભવનું નક્કી થાયજ નહિ; અને
 પાછળથી નાહક પરતાવવું પડે તેના કરતાં મને તે પછી બોલાવે
 અને હું જાઉં તેના જેવું એક નહિ એમ વિચાર ધારી બોલી
 વારે પ્રાણનાથ વચન આપો કે મારું ઠેકાણું પડ્યા પછી તને
 જરૂર બોલાવીશ આ સાંભળી મનહર બોલ્યો બહાલી આ માહારે
 લાલ છે કે મ્હારું ઠેકાણું પડ્યા પછી તુને ન બોલાવું તો હું
 વચનનો ભુડો છું એમ સમજવું આ પ્રમાણે મનહરે વચન આપ્યું
 એટલે મેના બોલી પ્રાણનાથ આપ ક્યારે અને કયે દહાડે પ્રદેશ જવું
 ધારો છો અને કયે પ્રદેશ જશો તે કહેશો. મનહર બોલ્યો બહાલી

હું પરમ દીવસે જવું ધાંડે છું સાંજના સ્ટ્રીમરમાં બેસી રવાના થઈશ
હું પેરીસ પહોં જવા ધાંડે છું મને એમ ખબર પડી છે કે પેરીસમાં
સારો ધંધો ચાલે છે તેમજ ત્યાં સુવ્રહ્મતા સંક્રાંતિ વિગેરે સાંડે છે તેથી
તમ્મીઅત પણ સારી રહેશે અને રોજગાર પણ સારો ચાલશે બોલો
તમારી શું ખુશી છે મેના બોલી પ્રાણનાથ એ આપનું કહેવું સત્ય છે
પેરીસ જેવું દુન્યામાં સુવ્રહ્મતાવાળું અને સ્વચ્છતાવાળું શહેર કોઈ
નથી ત્યાં બહેપાર પણ સારો ચાલે છે એવું હું સેહેજ સેહેજ જાણું
છું બહાલા આપ ખુશીથી જાવ મ્હારી તરફની આપ કોઈ વાતે ચિન્તા
રાખશો નહિ આપ ત્યાં જઈ આપના બહેપારની વૃદ્ધિ કરો જય મેળવો
આનંદ કરો અને તુરત સારા પ્રસંગે આ બહાલીને વચનની ખાતર
તે તરફ તોડાવજો જો જો બહાલા જુગતા નહી. બહાલા પોહોચ્યા પછી
પોહોચ્યાનો પત્ર તેમજ ઠેકાણાનો ખુલાસો લખી જણાવજો કે પત્ર
લખવાને વાંધો આવે નહિ, આ પ્રમાણે કહું એટલે મનહર બોલ્યો
બહાલી તું કોઈ વાતે મુંઝાતી નહિ મને કોઈ પણ વાત માટે તારે
કહેવું પડશે નહિ હું સંઘળું જાણું છું મેના બોલી-વાર પ્રાણનાથ હવે
હું મારા પીતાજીને ત્યાં જઈ છું બહાલા આપ પધારશો તે દીવસે
સર્વના રૂબરૂ મારાથી લાજ મર્યાદા મુકી આપને મળી શકાશે નહિ
તેમજ વાત સરખી પણ થશે નહિ. માટે બહાલા શું કહું છું આ
દાશીને આપની તરફ બોલાવવા ચુકશો નહિ આ પ્રમાણે કહું એટલે
મનહરે તેનો હાથ પોતાના હાથમાં લઈ મોઢે લગાડી કોડી કરી અને
પોતાનો પ્યાર દેખાડ્યો બાદ થોડોક વખત થયો એટલે મેના પોતાને
પીયેર આલી ગઈ પછી મનહરલાલ પોતાની માતા પાસે આજ્ઞા લેવા
આવ્યો તો તેની માતાએ તેને ડરતાં ડરતાં મુસીબતે આજ્ઞા આપી
અને બે હજાર રૂપિયા ખર્ચ સાંડે આપ્યા અને પોતાની પાસે ફક્ત

એક હજાર રૂપિયા એક વર્ષ ખોરાક ચાલે એટલાજ રહ્યા ત્રીજી દીવસ થયો સાંજ પડી એટલે મનહરલાલને તેની બહેન સંતોષે કંકુનો ચાંદલો કર્યો અને ચોખા ચોઢવા મનહરલાલ પોતાની દ્રોકો બીસ્તરે વિગેરે મજુરને બોલાવી પેક કરાવ્યું અને એક ગાડી મંગાવી ટાઇમ થઇ જવાથી બંદર તરફ જવા માંડ્યું મનહરલાલને બંદર સુધી વળાવવા સાડ તેના સાસુ સસરા તેમજ તેની બેહેન તેમજ તેનો બનેલી તેની માતા તેમજ તેના બીજા કેટલાંક સગાં વળાવવા આવ્યા હતાં સંતોષને પોતાનો બાઇ પ્રદેશ જતો હતો તેથી આંખમાંથી પ્રેમનાં આંસુ નીકળવા લાગ્યાં તે જોઇ મનહરે સંતોષને પોતાની છાતી સરસી ચાંપી લીધી તેને અત્યંત હીમત આપી જાની રાખી મનહરની માતા ધન-બાઇની આંખમાંથી પણ ચોધારે આંસુ વેહેવા લાગ્યા ટાઇમ થઇ જવાથી પોતાનો શામાન પોટર પાસે સ્ટીમરમાં મુકાવ્યો અને પોતે પણ સ્ટીમરમાં ચઢી બેઠો પોતાના સગા વાહલાઓને દુરથી પગે લાગવા માંડ્યો અને આવજો આવજો ના પોકાર થવા લાગ્યા પછી તેના સગાઓ સ્ટીમર ઉપડ્યા પછી ઘર તરફ રવાના થયા.

મંકરણ પ મું.

મનહરલાલનો પ્રદેશ.

ઢાહરો.

મન થકી મનહર ગયો પ્રેમ થકી પરદેશ,

ત્યાં જઇ ઝૂંડ ફાવીયો પત્ર પાઠવ્યો દેશ.

મનહરલાલ ભગભગ એક મહીને પેરીસમાં આવી પહોંચ્યો પેરીસમાં મનહરલાલને ડાઇ ઠેકાણે પીજાન નહોતી અને તે પહેલ

પહેલેજ પેરીસ આઠ્યો હતો મનહરલાલની હિંમર લગભગ વીસ વર-
 સની હતી. એટલે ભરજીવાનીમાં હતો મનહરલાલ પાસે ફક્ત એક
 હજાર રૂપિયા સીલીકમાં રજા પેરીસ શહેરનું ખર્ચ હતી જાહે હતું
 મરીઆત મુજબ જમે તો પણ દરરોજ એ પાઉન્ડ ખર્ચ હિપડે તેમ હતું
 તેથી તેને ચિંતા અતિશય થવા લાગી કે ફક્ત ધારી પાસે માસ દોઢ માસ
 છુધી ચાલે તેટલાં નાણાં છે જો માસ દોઢ માસમાં સધળા પૈસા વપરાઈ
 જશે અને કાંઈ પણ ઉચ્ચમ હાથ નહિ લાગે તો મહા મુસીબતનું કામ
 છે ઘેર પત્ર લખું તોપણ કાંઈ મોડલી શકે તેમ નથી અને પારકા
 પરદેશમાં નોકરી એકદમ મેળવવી તે પણ બનવું મુશ્કેલ થઈ પડશે
 માટે જેમ બને તેમ કાંઈ પણ ઉચ્ચમનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ નહિ તો
 મહા મુસીબતમાં આવી જઈશ. એમ ધારી પોતે બજારમાં દરરોજ
 જવા માંડ્યું બજારમાં સર્વ વસ્તુઓ જોઈ દરેક બહેપાર જોયો તેમાં
 તેને સર્વથી હિતમ મોતીનો બહેપાર લાગ્યો તેથી તેણે ખરીદવા
 માટે પુરતું ધ્યાન રાખ્યું. કેટલાક ઝવેરીઓથી પીછાન કરી મોતીનો
 ધધો શીખ્યો પોતે ચંચળ હતો તેથી મોતીનો ધધો સહેજાઈથી
 શીખી શક્યો અને મોતીની પરીક્ષામાં પહેલે નંબરે કહેવાવા લાગ્યો
 પેરીસ પહોંચ્યા પછી પંદર દિવસમાં મોતીનાં ધધામાં બરાબર મા-
 હેતગાર થઈ ગયો અને પોતાની પાંસે પાંચસો સાતશો રૂપિયા વધ્યા
 હતા તેમાંથી ધધો કરવા લાગ્યો. પંદર દિવસ આવ્યાને થયા નહોતા
 એટલામાં તો કાંઈ ગરીબ માણસ લુગડાની ચીંદડીએ વીટેલા એ
 મોટા અને એ નાના મોતીના દાણા લઈ તેની પાસે આવ્યો તેમાં
 મોટા એ દાણા તેની ધ્યાનમાં બરાબર ઝેરી ગયા અને તેને પોતાના
 દેશમાં હજાર રૂપિયા હિપજશે એમ ધારી પોતે સો રૂપિયામાં ખ-
 રીદી લીધાં પછી પોતે મોટા એ દાણા રહેવા દઈ નાના એ દાણા

જે હતા તે વહેપારીઓમાં વેચ્યા તેના તેની પાસે જસો રૂપિયા આગ્યા એટલે તેને છાતીમાં હીંમત આવી પછી એ દાણા જે મોટા વપ્ત્રા હતા તે દાણા દેશમાં મોકલવાનો વિચાર કર્યો અને પોતાની માતા તથા બહેનને પત્ર લખવો તેમજ પોતાની સ્ત્રીને પણ પત્ર લખવો એમ ધારી નીચે પ્રમાણે પત્ર લખવો શરૂ કર્યો.

બહાણાં માતૃશ્રી તથા બહેન સંતોક વીગેરે—

હું ખુશી આનંદમાં છું મોતીનો વહેપાર કરવો શરૂ કર્યો છે. બીજી મેં મોતીના એ દાણા સાથે બેન્ગી કરી મોકલ્યા છે તેના આશરે તમને હજાર અગર પારસો રૂપિયા ઉપજશે તો તે ઉપજતી લેશો અને તમારા ખર્ચમાં જોઈએ તેમ લેશો બીજી બહેનને મારી વતી બોલાવજો કાગળ લખો તો નીચેને સરનામે લખજો, મોતી પહોંચ્યાનો જીવાળ તુરત લખજો.

લી. આપનો બાળક.

મનહુરના પ્રણામ.

ઠે. ઝવેરી બજાર પેરીસ.

વારૂ માતાજીને પત્ર લખ્યો, હવે મારી વહાલીને પણ પત્ર લખવો જોઈએ એ માંછલી જળ વિના તરફડતી હશે એ ચાંદની ચાંદા વિના ચમકતી હશે. એ કુમળો ગુલાબનો છોડ હું માળી વિના કરમાઈ જતો હશે હુંકમાં મ્હારી વહાલી તદન બહાવરી બની અમ હશે માટે લાવ તેને પણ પત્ર લખી શાંત કરું.

વહાલી—

તારો પ્યારો પતિ અહીં આનંદમાં છે ઝવેરાતનો વહેપાર શરૂ કર્યો છે તેમાં વિશેષે કરી મોતી ખરીદવા ઉપર મારું ધ્યાન વધારે છે અહીં મોતી ખરીદવાથી સારો નફો મળે તેમ લાગે છે હાલમાં થોડોક માલ ખરીદ્યો છે તેમાંથી એ મોતી સારાં જોઈ મારાં માતૃશ્રી

તરફ બેન્ગી કરી મોકલ્યાં છે અને તેમના ઉપર પણ પત્ર લખ્યો છે તું તેમની પાસે જતી રહેજે તેમનું કામ કરતી રહેજે અને તેમની આજ્ઞામાં રહેજે વહાલી હું તને હાલ બોલાવત પરંતુ હજી પુરતી રીતે સગવડ થઈ શકી નથી તેથી તને બોલાવવાનું જરા મોડું રાખ્યું છે ઠેકાણું પડ્યા પછી તુરત બોલાવીશ તું કોઈ વાતે મુંઝાઈશ નહિ હાલ એજ.

હી તને હૃદયથી

ચાહનાર

તારા પતિ મનહરના સલામ.

૬ ઝવેરી બજાર પેરીસ.

આ પ્રમાણે બન્ને પત્ર અને મોતીની બેન્ગી તૈયાર કરી પોસ્ટમાં ગયો બન્ને પત્ર અને બેન્ગી પોતાના દેશ તરફ રવાના કરી પોસ્ટથી પાછો વળ્યો પોતે મકાન નહોતું રાખ્યું તેથી એક સારું મકાન મલાઝાવાળું દર મહિને સો રૂપિયા ભાડું કરી રાખ્યું અને ત્યાં બાલકો રાખી રસોઈ કરાવી જમવાનો કરાવ કર્યો હતો. લગભગ એક મહીનો થયો એટલે તેને મોતીના વેપારમાં બીજા ૨ હજાર રૂપિયા મળ્યા જેથી પછસા તરફનું દુઃખ તો તેનું જતુંજ રહ્યું પરંતુ ઘર આગળ તેના પિતાજીનું પોણો કામ રૂપિયાનું દેવું હતું તેથી તેને જરા જરા ચિન્તા હતી પણ તેના હૃદયમાં દિંમત હતી કે થોડીક મુદતમાં તે દેવું કાપી નાંખુ છું અને પ્રભુ કૃપાથી મુંડી પણ જમા કરું છું અને મારા દાદાની જેવી આખર હતી તેવી દુનિયામાં આખર કાઢું છું પરંતુ તે સર્વ કરવું પરમકૃપાળુ પ્રભુના હાથમાં છે. પેરીસ શહેરમાં જ્યાં સુધી દર મહિને હજાર પેન્ડા કરે ત્યાં સુધી એક પાઈની પણ પોતાની પાસે મુંડી થાય તેમ નહોતું કારણ કે

પોતે પોતાની સ્ત્રી, ધરતું બાકુ, પરચુરણ ખરચ વિગેરે મળી લગ-
લગ દર મહીને એક હજારમાં જરાપણુ ઓછું થાય તેમ નહોતું
છતાં પણ હિંમતવાન મનહર હિંમત રાખી ખુશીની સાથે ત્યાં રહેવા
લાગ્યો. અને ધમધોકાર પોતાનો વહેપાર ચલાવવા લાગ્યો.

એક મહીનો થયો એટલે ઉપર લખેલા અને કાગળ ધનખાંધને
ત્યાં આવ્યા અને બેન્ગી પણ આવી તે ઉપરથી ધનખાંધ એમ સમજી
કે આ બેન્ગી શાની હશે! કાગળમાં શું લખ્યું હશે! તે વીગેરે જા-
ણવાને અધીરી બની ગઈ હતી ધનખાંધએ પોતાનો કાગળ ત્વરાથી
ફેડી સઘળાની રૂબરૂ વાંચ્યો વાંચીને સઘળાનો શોક દુર થયો અને
હર્ષ ઉત્પન્ન થયો. મેનાખાંધએ પણ પોતાના પતિનો પત્ર સામુથી
દુર જઈ ચુક્યાથી વાંચી લીધો અને સારા સમાચાર હતા. તેથી
આનંદ માનવા લાગી. પરંતુ મોડું તેડાવવાનું લખ્યું હતું તેથી
તેને ચિન્તા થવા લાગી અને તેડાવવા માટે હાલને હાલ કાગળ લખું
એમ વિચાર ધાર્યો ધનખાંધએ પણ કાગળ વાંચી રહ્યા પછી બેન્ગી
તોડી તો તેમાંથી લખવા મુજબનાં બે મોતી નીકળ્યાં તે મોતી માટે
તેને વિચાર થયો કે અહિં મારા ઘરમાં આ મોતી વેચી આપે તેવું
કાંઈ નથી માટે આ મોતી હવે મારે કાની પાસે વેચાવવા એ માટે
એને ધસીજ શીકર થવા લાગી. અને છેવટે એમ વિચાર બર લાવી
કે આ મોતી ધીરજલાલ શિવામ કાંઈ વેચી આપી શકે તેવું નથી
માટે ધીરજલાલને કહી તેમનાજ હાથે મોતી વેચાવવાં એમ વિચાર
બહાલ રાખ્યો. મેનાખાંધએ પત્ર વાંચ્યા પછી પોતાના પતિને પોતાને
જલદી બોલાવવા સારૂં પત્ર અને કવિતા લખવી નીચે પ્રમાણે શરૂ કરી

જુહાસ વિયોગી:

વૈદરલી વનમાં વસવસી, અંબારી—એ રાહ.

નાથ મુકી ગયાં એકલી, દારી કુરી મરે પ્રાણ,
માટે તેડાવોને કથળ, એકલડાં જાએ છે જાન— નાથ ૧

વિયોગથી રીખાઉછું, નાથ ખોલાવો હાલ,
એકલડાં ગતનું નથી, કેમ ભુલી ગયા જુહાસ— નાથ ૨

વિખ સમાં દેશ લાગે છે, નથી સુઝતું કાંય,
આપ વિના પ્રાણ જાય છે, લાગે દિલડામાં દહાય—નાથ ૩

ભોજન ભાવે નહિ મુજને, પાણિ લાગે છે કાળ,
વસ્ત્ર લાગે છે અળખામણા, કોને પુછું હું ભાળ—નાથ ૪

પરણ્યા હતા મુને પ્રીતથી, યાદ લાવો ને નાથ,
ચોરી મહી હાથ કાલ્યો તો આપું લીડાને ખાથ—નાથ ૫

દુર જઈ દુશમન દીસો, એ શું ઘટીત કહેવાય,
ભુલી ગયા મુને તનથી યાદ લાવો જ રાય— નાથ ૬

દેશ દાવા, નળ દેખું હું, નથી ચેન જરાય,
અંગમાં ભભુકા ઉઠે છે, દીલ દહાડી દુખાય— નાથ ૭

પદસો ટકો નથી માગતી નથી સોનાની આશ,
ચાંદી તો નવ માગુ મુખે માગુ ભેટવા ખાસ— નાથ ૮

આપ વિના અન્ન વસ્તુ છે, સઘળી વિખ સમાન,
અમૃતસમ મુને આપ છો સાક્ષી દેવ છે પ્રાણ— નાથ ૯

ચકોરી ચંદ્રને ચાહાય છે, ચંદ્ર નવ ધરે ધ્યાન,
ચકોરી એકલી શું કરે ઉર લેજો આ ય્યાન— નાથ ૧૦

જપ નથી જરા દિલમાં, આપ વિના ઓ નાથ,
 દયા જરા દિલ લાવીને લખી રાખોને સાથ- નાથ ૧૧
 વાયુ વ્યાપ્યો છે આ દેહમાં આપ વિના અથાગ,
 દવા નથી વૈધ પાસે તે, પ્રેમ વાયાનો નાથ- નાથ ૧૨
 એકાંતમાં કદિ આપણે, નથી મળીયાં ઓ પ્રાણ,
 મોડું બોલાવવાને લખો, એથી દુખાયે જન- નાથ ૧૩
 વચન કેમ વેગળું કરી, ખોટી ભાષો છો વાત,
 એકલા મુક્તા નવ ડર્યા, થાશે પળ માંહી ઘાત- નાથ ૧૪
 તમે મને બોલાવો વહાલથી, પ્યારા પ્રીતેથી પાસ,
 એવી અરજ હું ભાખું છું વહાલા મળવાને ખાસ-નાથ ૧૫
 સગાં નથી પ્યારાં લાજતાં, જહાલા લાગો છો નાથ;
 સઘળે અંધારું દેખાય છે, વિના તમ સ્વામીનાથ- નાથ ૧૬
 મન મહારૂં મુંઝાય છે, પ્યારા મળવાને કાજ;
 હેત થકી બોલાવીને, વિનંતી સ્વીકારો આજ- નાથ ૧૭

જહાલા વિશેષ શું લખું ! દુંકમાં આપ સમજીજ જશે પ્યારા
 આપે મને વચન આપ્યું હતું કે હું ત્યાં જઈ તમને જરૂર બોલાવીશ
 છતાં તમે લખો છો કે હજી થોડા દીવસની વાર છે. એમ લખો
 છો તેથી મારું દીન દુઃખાય છે મારું મન મુંઝાય છે પ્યારા આપના
 વિના આખા શહેરમાં હું આકુળવ્યાકુળ ફરું છું. તમારા વિના
 એક પળ પણ મને ચેન પડતું નથી. આપ મને જલદી બોલાવવા
 ને નહિ લખો તો આ પ્રાણ દેહમાંથી ચાલ્યો જશે ! મારે પ્યારા
 આપ કાંઈ એવા નિર્ણય નથી કે મને તમે દુખી કરશો ! મને
 આપની ખાસ ખબર છે કે આપ મને જરૂર આપની સેવામાં
 બોલાવશો જહાલા દુંકમાં એટલુંજ લખું છું કે મને આપ સ્વામી

વિના એક પણ પશુ આ દુનીયામાં રહેવું ગમતું નથી માટે તુરત લખી બેઠાલાવશો એજ.

લી. વિયોગી દાસી

મેનાના પ્રણામ

આ પ્રમાણે પત્ર લખી તૈયાર કર્યો પછી પોતાની સાસુ ધન-
બાઈ પાસે ગઈ અને બોલી સાસુજી આપને પત્ર લખવો હોય તો
મને લખી આપો કે હું મારા પત્રના બેગો ખીડી તેમનાપર મોક-
લાવું આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે ધનબાઈ બોલી બેઠા મેના તું કાગળ
નાંખવાની છે ને નાંખવાની હોય તો હું પણ લખી આપું છું તે
તું તારા કાગળના બેગો મોકલાવજે, એમ કહી ધનબાઈ નીચે
પ્રમાણે કાગળ લખવા માંડ્યો.

નવિનનગર તા.

વહાલો પુત્ર મનહરલાલ મુ. પેરીસ

બાઈ તમારો પત્ર તથા બે મોતીની બેગી એક મોકલી તે
પહોંચી છે અમારી તખીયત આનંદમાં છે બહેન પણ ખુશીમાં છે
તું મોતી તથા જવેરાતનો વહેપાર કરવા લાગ્યો છે તેથી મને આનંદ
થાય છે. બાઈ ને ધંધો કરે તે બેઠ વિચારીને કરજે, ને પગલું
બરે તે વિચાર કરીનેજ બરજે. તું સમજી છે એટલે વધારે લખવું
પડે તેમ હું ધારતી નથી; તોપણ ઉપર પ્રમાણે લખ્યું છે તેમ વ-
ર્તજે અને હરબડી ખુશીની ખજર મોકલતો રહેજે હાલ એજ.

લી. ત્હારી વહાલી માતા

ધનબાઈના આશિર્વાદ.

ધનબાઈએ ઉપર પ્રમાણે પત્ર લખી પોતાના દીકરાની વહુ
મનાને આપ્યો તે પત્ર, અને મેનાએ લખ્યો હતો તે પત્ર બન્ને

એક પરખીડીઆમાં ધાલી, તેણે ટપાલમાં નાંખ્યો અને પોતાને પીઝર ચાલી ગઇ. મેના પોતાનો પતિ પરદેશ હતો, તેથી ધણીજ મુંઝાતી હતી અને ધારતી હતી કે મારો કાગળ તેમને ક્યારે મળશે અને તે મને તેમની સેવામાં બોલાવશે કે હું અહીંથી જઈ એમ ધારતી હતી તેને આખો દીવસ કાષ્ટ પશુ ઠેકાણે એન પડતું નહિ તેથી પોતાની નણુંદ સંતોકની પાસે જઈ બેસતી સંતોક પશુ પોતાનો ભાષ્ટ પરદેશ ગએલો હોવાથી હર બડી ઉદાસમાં રહેતી વળી તેની ભોળાઇ તેની પાસે આવતી ત્યારે જરા આનંદમાં રહેતી વળી તેની ભોળાઇ ચાલી જતી ત્યારે ઉદાસમાં બેસતી અને તેને હરદમ પોતાનો ભાષ્ટ યાદ આવતો.

પ્રકરણ ૬ હું.

દાહરો.

પ્રીત થકી પધારીયા પ્રીતે મનહર પાસ;
ધીરજલાલ ને મેના થઇ, ગયાં પ્રીતથી ખ.સ. ૧
ધન કમાયો વૈયંથી, ખુશી થયા સઉ ખાસ;
પ્રીત થકી પાછા વળ્યા, આવ્યા માતા પાસ. ૨

એક દીવસ એવો બનાવ બન્યો કે મેનાઆદને પોતાના પતિના વિયોગને લીધે પોતાની નણુંદ સંતોક પાસે સંતોકના સાસરે આવી હતી સંતોકનો પતિ ધીરજલાલ ધણીજ ડાહ્યો તેમજ વિવેકી હતો તેથી પોતે તેને ધણીજ આદરસત્કારથી બોલાવતો પોતે કાષ્ટ પશુ માણસને એક પશુ ટુંકારો કે ઉંચા સ્વરથી બોલતો નહિ

પરંતુ જરા ખરા બોલો હતો એટલે તેને જરાપણ જુક પસંદ પડતી નહોતી. તેથી બોટી ખીના ઉપર તેનો સ્વભાવ જરા ગરમ રહેતો હતો. ધીરજલાલ લણેલો ગણેલો વિદ્વાન હતો. તેને કાંઈ પણ જાતનો જરાપણ અભીમાન ન હતો. તે સરકારી નોકરી કરતો હતો, તેમાં તેને દર મહીને ખરચ જોગ પચીસ રૂપિયા મળતા હતા. તેમાં તેના ધરનું ગુજરાન નબતું હતું, તેને સંતોકની સાથે ઘણી સારી રીતે ખનતું હતું અને જણ પવિત્ર હતા. સંતોક પતિવ્રતા ધર્મ પાળતી હતી. ધીરજલાલ પણ તેમજ પાળતો હતો.

એક દિવસ એવો બનાવ બન્યો કે મેના ધીરજલાલને ત્યાં સંતોક પાસે હઠથી જાહે રાવા બેઠી હતી. તે ઉપરથી ધીરજલાલે પુછ્યું મેના તું શા કારણથી રડે છે? મેનાએ નરમાશથી જવાબ આપ્યો. ધીરજલાલ મને તમારા સાળા જ્યારના પરદેશ ગયા છે ત્યારનું કાંઈ એન પડતું નથી મારો જીવ ગભરાય છે અન્ન પાણી પણ બાવતું નથી અને હું આખો દીવસ બેચેન રહું છું. કાણ જાણે મને કાંઈ પણ વસ્તુ વહાલી લાગતી નથી, તેમનો વિયોગ મને સહન થતો નથી તેમના વિયોગથી હું ઝુરી મરું છું. આ સાંભળી ધીરજલાલ બોલ્યો મેના તમે ગભરાશો નહિ મરદ છે તે પરદેશ ગયા તેમાં શું થઈ ગયું મરદ તો હજારો ઠેકાણે જાય તે બાબતનો મનમાં શોક લાવવો નહિ, મનહરલાલ કાંઈ એવા અણસમજી નથી કે તેમનું ઠેકાણું પડે અને તમને ના બોલાવે સમજ્યા મને તો ખાત્રી છે કે તેમનું ઠેકાણું પડશે એટલે તે જરૂર બોલાવશે, મનહરલાલને ધર તરફની તેમજ તમારી તરફની તેમજ સઘળાની તરફની ઘણીજ ચિન્તા છે જુઓને મારી સાસુ ઉપર તેમણે બે ખરાં મોતી મોકલ્યાં છે. તે મોતી હું આજ વેચી આવ્યો છું તેના મને તેરસે

શ્પિયા ઉપન્યા છે જુઓ કે એક માસ તો થયો નથી એટલામાં તો તેરસો શ્પિયાનો નફો કાઢી મોકલાવી આપ્યો, કહો હવે તેમને સધળા બાળતની શીકર છે કે નહિ તમેજ બોલો મેના બોલી—તે હું બધું જાણું છું પણ મને તેમણે તેમની પાસે જલદી કેમ નહિ બોલાવી તે મને કહીને વચન આપીને ગયા છે કે હું જઈને તુરત બોલાવીશ છતાં કેમ નહિ બોલાવી હોય? મેં તેમને બોલાવવા માટે પત્ર પણ લખ્યો છે તેનો જવાબ હવે થોડા વખતમાં આવશે ત્યારે મહારા દીક્ષને શાંતી વળશે. આ સાંભળી ધીરજલાલ બોલ્યો મેના તું પણ તેવી છે ને તારી નથુંદ પણ તેવી છે તું પણ હર ઘડી રોષ જાય છે અને તે પણ હર ઘડી રોષ જાય છે; તમે કેવાં અધીરાં માણસ છો કે તમારાથી જરા પણ કાંઈ સહન થઈ શકતું નથી. ધીરજ રાખો. સજીરી પકડો, સહી સારાં વાનાં થશે; ધીરજનાં ફળ મીઠાં છે, ધીરજ રાખવાથી પ્રભુ સહાય થાય છે. મેનાને રડતી જોઈ સંતોક પણ રડવા મંડી પડી તે જોઈ ધીરજલાલથી ન ખમી શકાયું તેથી ધીરજલાલ બહાર ફરવા ચાલ્યો ગયો પછી બંને જણાં પોતાની મેજેજ છાનાં રહી ગયાં, પછી સંતોક બોલી—

બાબી, તમે મુઝારો નહિ આપણે કાગળ લખ્યો છે તો તે કાગળનો જવાબ જલદી આવશે જો તમને તેડાવવાનાં હશે તો આપણો કાગળ પહોંચશે એટલે તુરત તાર મોકલશે એ કાંઈ એવો નીર્દય નથી કે તમને દુભે, બાબી મારા બાપ ધણાજ બલા છે તેમના પેટમાં જરાએ કપટ નથી. આ પ્રમાણે કહે છે છતાં પણ મેનાની આંખમાંથી આંસુ તો વહેતાંજ હતાં, તેના મુખ ઉપર તદન હિદાસી છવાઈ ગઈ હતી તેનું મુખ તદન કરમાઈ ગયું હતું,

તેથી સતોડે તેને આ બધી વાત વિસારે પાડવા સારૂ પેલા મોતીના આવેલા રૂપિયા બધ પોતાની મા પાસે જવા કહ્યું. પછી બન્ને જણ ધનબાઈ પાસે તાબડોતોળ આવ્યાં. સતોડે પેલા મોતીના ઉપજેલા તેરસો રૂપિયા પોતાની માતાને આપ્યા. ધનબાઈએ તે રૂપિયા પટારામાં મુકી દીધા અને તેઓની પાસે આવી અને બોલી બહેન સતોડ આ મોતી ધીરજલાલે વેચી આપ્યાં? બાઈ તો હજાર બારસો ઉપજશે એમ લખતો હતો પણ તેરસો રૂપિયા ઉપજ્યા વાલ ધીરજલાલ પણ હુશીયાર છે ધીરજલાલ નોકરીનું કામ કરે છે છતાં પણ વહેપારના કામમાં ધાપ ખાય તેવા નથી, ચાલો તેરસો રૂપિયા છે તે હમણાં મારે ખર્ચમાં ચાલશે વળી આગળ જોશે તો તે મોકલી આપશે. બહેન સતોડ બાઈને કાગળ લખે આજ મહીનો થવા આવ્યો છતાં કેમ કાંઈ જણાવું નથી; હાલમાં તેનો કાગળ કેમ ખીલકુલ નથી. આ પ્રમાણે ધનબાઈ સતોડ અને મેના ત્રણે જણ વિચાર કરતા હતા.

પણ મનહરલાલને મોતીના વહેપારમાં લગભગ ચાર માસમાં પાંચ હજાર રૂપિયા મળ્યા તેથી મનહરલાલ આનંદમાં રહેતો હતો એક દીવસ મનહરલાલ પોતાના બાડે રાજેલ! ઘરમાં પાત્ર સોપારી ખાતો હતો તેવામાં તેને આગલે દીવસે બજારમાં સાંજની વખતે કાગળ મળ્યો હતો તેથી તેણે તે કાગળ રાતના વખતને લીધે ધુન્ગમાં ધાલ્યો હતો, તેથી તેણે તે વખતે વાંચવા માંડ્યો હતો. કાગળ વાંચી તેને ધણો આનંદ થયો તેની સ્ત્રીનો કાગળ વાંચ્યો એટલે તેને યાદ આવ્યું કે ખરી વાત છે કે ગમે તેમ કરી તેને હાલને હાલ બોલાવવી જોઈએ કારણ કે હું તેને વચન આપીને આવ્યો છું વળી તે કાચા દીલની છે તેથી તે ગભરાતી હશે માટે હા-

હને હાલ તાર મુકી બોલાવવી એજ સાઈ છે એમ ધારી એક તાર લખી તૈયાર કર્યો અને બજાર તરફ જવા લાગ્યો બજાર જઈ તેણે મેનાના પીથેર તાર મુક્યો.

તાર મુક્યા પછી મનહરલાલ પોતાના વહેપારના કામમાં સામેલ રહ્યો મનહરલાલે આજ હીરા, માણેક, મોતી અને બીજી પરચુરણ જવાહીર મળી બે હજાર રૂપિયા રોકડા આપી માલ ખરીદ્યો હતો. આ માલમાં તેને સર્વ રૂપિયાની ખાદ પડી હતી. ખાદ પડવાનું કારણ વેચનાર માણસે માલ બતાવ્યો હતો એખો અને તેને આપ્યો જુડો વેચનારે તેની રૂબરૂ તેણે બતાવેલા ખરા માલની એક બેન્ગી સીલ કરીને રહેવા દીધી અને તેની ને બેરી તેણે બીજી એક બેન્ગી ખોટા માલની પણ તૃપ્તિ કરી. પછી બે હજાર રૂપિયા અમુક દીવસે આપવા એમ નક્કી કરી ખરી બેન્ગીના સાંટે ખોટા માલની બેન્ગી મનહરલાલને એક ગ્રાહકે આપી તે બેન્ગી મનહરલાલે પોતાના ઘરમાં સાચવીને મુકી રાખી. કારણ કે તે બેન્ગી સહી કરેલી હતી એટલે રૂપિયા પુરા બરાબ અને જે દીવસનો વાવડો હોય તેજ દીવસે ખોલાય તેથી તેણે તે બેન્ગી સંભાળથી રાખી મુકી.

આ પ્રમાણે આ બેન્ગી માટે મનહરલાલને ઠરાવ થયો એ-ટલામાં મનહરલાલનો મુકેલો તાર નવિનનગર મેનાબાઈના પીથેર જઈ પહોંચ્યો મનહરલાલે મુક્યો હતો તે તાર મેનાબાઈને મળ્યો તાર વાંચી મેનાબાઈ હર્ષ પામવા લાગી અને પોતાનો સામાન પેક કરવા મંડી પડી હર્ષમાં ને હર્ષમાં પોતાનો સામાન પોતે જલ-દીધી પેક કરી નાખ્યો પછી પોતાની માતા પાસે ગઈ અને બોલી માતાજી મારા પતિનો તાર આવ્યો છે તે બે મને ત્યાં બોલાવે છે માટે હું આજની દેનમાં જઈશ. માતાજી તમારી આજ્ઞા હોય તો

જાઉં તેની માતા બોલી બેટા ખુશીથી જા. તારો પતિ તને બોલાવશે તો પછી અમારાથી તને કેમ રોકી શકશે બેટા? ખુશીથી જા અને તારા પતિના સુખ દુઃખમાં જલ્દી ભાગ લે અને સુખી રહે. બેટા તું એકલી શી રીતે જમશ? અત્યારે હાલ કોઈ માણસ નથી નહિ તો તારી સાથે જરૂર મોકલું ગુમારતા વિગેરે પોત પોતાને ઘેર ગયા છે તે સાંભળી મેનાબાઈ બોલી માતાજી તમે બેરી-કર રહો; મને એકલીને ઘણી ખુશીની સાથે ત્યાં જવાની હિંમત છે હું કાંઈ એવી ભોળી નથી કે છેતરાઈ જાઉં મારું દીલ ચોકખું છે તો સંજળા જખ મારે છે. માતાજી મારી સાથે કોઈ પણ માણસ મોકલવાની જરૂર નથી હું મારી હિંમતથી એકલી ચાલી જમશ તમે મારે માટે ખીલકુલ ચિન્તા તજી દેજો હું ત્યાં પહોંચીશ કે તુરત તમને તારથી જવાખ આપીશ. હું મારા પતિ ઉપર હાલ તાર મુકુ છું અને તેમને જણાવું છું કે આજ નીકળી તમારી તરફ આવું છું માતાજી તમે કોઈ વાતે મારી તરફથી ગભરાશો નહિ હું મારાં નણદ પાસે અને મારાં સાસુજી પાસે જાઉં છું. તેમની પણ આજ્ઞા મેળવવી જોઈએ તેમની આશીશ લઈને જાઉં તો સુખી થાઉં.

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે તેની માતા બોલી બેટા એકલું નજ જવાય; કારણ કે દૂર દેશાવરનો મામલો છે વળી પછી માર્ગે જવાનું છે માટે ગમે તે માણસ સાથે લીધા વિના તો જતીજ નહિ. આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે મેના બોલી માતાજી મારી સાસુને પછી ગમે તે માણસને સાથે લઈને જમશ. તમારું કહેવું સત્ય છે. આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે તેની માતા બોલી-બેટા જા તારી સાસુને મળી આવ અને સત્વર તૈયાર થા આ પ્રમાણે વાત કરી હર્ષભેર હર્ષ-

બેર પોતાની સાસુ તથા નણ્ણપાસે આવી અને બોલી સાસુજી મારા
 પતિનો તાર આવ્યો છે અને મને ત્યાં બોલાવે છે જો આપની
 આજ્ઞા હોય તો હું તે તરફ જઈ તે સાંભળી ધન્યાદાય બોલી બેટા
 ખુશીથી જા. અમારી તને પુણ્ય આશીશ છે પણ બેટા કાંઈ માણ-
 સને સાથે લઈ જજે એકલી જતી નહિ કારણ કે એક માસનો રસ્તો
 છે વળી પાણી માર્ગે જવું છે રસ્તામાં તને ઘણી અડચણ પડશે એ-
 કલી હોય તો મુઝવણ પડશે. માટે માણસને લઈ જજે જોજે ભુલી
 ચુકી એકલી જતી એકલી જઈશ તો તું મહા મુંઝાઈ જઈશ માટે
 બેટા મારે કહ્યું માની માણસને સાથે લઈને જજે બેટા તને મારી
 પુણ્ય આશીશ છે જાવ ફતે કરજો આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે મેના બોલી
 વારે સાસુજી આપની આશીશ મને ફળી ભુન થાયો. (સંતોક
 તરફ જોઈને) સંતોકજી હું આજની દેનમાં તે તરફ જઈશ તમારે
 તમારા બાંધને કાંઈ કહેવું કરવું હોય તો મને કહેજો કાંઈ લાવવું
 કરવું હોય તો કહેજો સંતોકજી મારી સાથે હાલ કાંઈ ખીણું આવી
 શકે તેમ નથી અને સંભળાનું કહેવું એમ છે કે સાથે આદમી શિવાય
 દુર પરદેશ જવું એ ઠીક નહિ માટે ધીરજલાલ મારી સાથે આવે
 તો શું હરકત છે? સંતોક બોલી તેમને પુછી જોઈએ તારે
 સમજણ પડે હા કહે અગર ના કહે તે કાંઈ મને ખબર છે? જો
 આવે તો ઘણી સારી વાત છે. વળી તે ત્યાં આવશે અને મારા બાંધ
 ભેગા વેપાર કરશે તો મારા પછસા પેદા કરશે જો આવે છે તો હું
 તેમને બે વાતો કહી તમારા સાથે મોકલાવું છું ગભરાશો નહિ ઘણું
 કરીને તે આવશે તો ખરાજ કારણ કે તેમને પણ દુર દેશાવર જવાને
 ઘણો શોક છે માટે તે ના તો નહિજ કહે. માટે ચાલો આપણે તે
 તરફ જઈએ એમ કહી અને જણ્ય તે તરફ જવા લાગ્યા. ધીરજલાલને

મળ્યા અને સંતોક બોલી પ્રાણુનાથ મારા બાબી મારા બાપ પાસે પેરીસ જાય છે તો તેમની સાથે જઈ તો કાંઈ હરકત છે? આ સાંબળી ધીરજલાલ બોલ્યો કાંઈજ હરકત નથી મને કાંઈ જાતની હરકત નથી આ સાંબળી સંતોક બોલી વાર પ્રાણુનાથ ત્યારે આપ તેમને મુકવા જાવ છો તો આપ મારા બાપની સાથે રહી ત્યાં વહેપાર કરશો તો ધણા ફાવશે મારો બાપ તમને વેહેપારમાં બરાબર બોમીયા કરી દેશે અને ત્યાં વેહેપાર કરશો તો આ આપણી સ્થિતિ જે છે તે બદલાઈ જતાં વાર નહિ લાગે માટે પ્રાણુનાથ આપ એમજ કરો અને ખુશીથી જાવ અને આનંદ મેળવો અને ખુશીથી પધારો પ્રભુ તમને સાહાય કરશે પ્રભુની કૃપા આપણા હિપર સારી હશે તોજ આ પ્રમાણે બનાવ બન્યો હશે. આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે ધીરજલાલ બોલ્યો વાર પ્રીયા હું તેમની સાથે જઈશ પરંતુ મનહરલાલને તારથી બગર આપવી જોઈએ કે અમે અમુક દેનમાં તમારી તરફ આવીએ છીએ તાર મુકીશું તો તે સામા લેવા પણ આવશે. આ સાંબળી સંતોક બોલી હા પ્રાણુનાથ ખરી વાત છે. બાબી આપણે તારથી બગર આપીએ તો કેમ વાર? મેના બોલી માહારો પણ વિચાર એમજ છે તારથી બગર આપવી એ ધણું સારું છે પરંતુ ધીરજલાલ તમે તૈયાર થઈને આજેજ આપણે રવાના થવું છે. આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે ધીરજલાલે પોતાનો સામાન પેક કરવા માંડ્યો અને મનહરલાલ હિપરનો તાર પણ લખી તૈયાર કર્યો અને બગર જઈ તાર મુકી દીધો સાંજ પડી એટલે મેના તથા ધીરજલાલ બંને બંદર હિપર આવી તેમને વળાવવાને તેમના સર્વ સગા બહાલા બંદર સુધી આવ્યાં હતાં મેના તથા ધીરજલાલ સ્ટીમરમાં ચઢી બેઠાં. ટાઇમ

થયો એટલે રટીમર ચામવા માંડી પછી સર્વ સગાં વહાલાં ધર તરફ પાછા ફર્યા.

પણ મનહરલાલને ધીરજલાલનો તાર મળ્યો. વાંચી ધણીજ હર્ષ પામવા લાગ્યો. પોતે બે હજારનો ઝવેરાતનો માલ લીધો હતો તેમાં તેને ખીજ બે હજાર મળે તેવું હતું તેથી એક તે તરફનો પણ તેને આનંદ હતો તેથી આનંદમાં આનંદમાં રાત નીકળી ગઈ.

ખીજે દીવસે પેલો ઝવેરાતનો માલ આવ્યો હતો તે ખોલવાનો હાયદો હતો તેથી મનહરલાલે બેગી ખોલી તો બેગીમાંથી તમામ માલ ખોટો નીકળ્યો તેથી મનહરલાલ ગભરાવા લાગ્યો અને તેને ખાત્રી થઇ ગઇ કે કોઇ કંઈ મળ્યો પોતે ઘણી ચિન્તા કરવા લાગ્યો પણ શું કરે તેમાંનું કાંઈ વળે તેવું નહોતું તેથી લાચારી સાથે બેસી રહ્યો. ધીરજલાલ અને પોતાની પત્ની આવવાની હતી તેથી તેને શીકર થવા લાગી કે પાસે પહોંચાનો સવડ નથી અને તેઓ આવશે તો તેઓ પણ મારી બેઠે દુઃખમાં પડશે. પ્રભુ તેં એકા એક મારા ઉપર ક્યાંથી દુઃખ નાંખી દીધું! તેં મારા ઉપર આ શો જુલમ કરવા માંડ્યો છે? પારકા પરદેશમાં મારો અહિં કાણ મેટ્ટી છે! મને અહિં કાણ સાહાય કરશે વેહેપારીઓમાં હું વેહેપાર કરું છું તેથી મારા ઉપર રીસે જરાએલા છે તેઓ આ વાત જાણશે તો ખુસી થશે હાય પ્રભુ તેં મારા ઉપર આ શો જુલમ ગુજારવા માંડ્યો છે હાય આટલે દુર દેશાવર આવ્યો છતાં મને સુખ નહિ મળે! પછસા થઇ રહ્યા છે અને ધર આગળથી બે જણ આવવાના છે. હાય હવે હું શી રીતે નીભાવીશ હું એકલો હોત તો ગમે તેમ કરી નીભાવી લેત પણ આ તો એકના બદલે ત્રણ માથુસ થયાં, કાંઈ નહિં પ્રભુ

કરશે એ ખરું છે. પ્રભુ મને અહીં સુધી લાવ્યા છે તો મને સહાય કેમ નહિ કરે તેજ સાહાય કરશે.

આ પ્રમાણે દરરોજ વીચાર કરતો હતો ખીચારાએ બજારમાં જવું પણ તજ દીધું હતું અને પોતાના દીવસો ઘણી મુસીબતથી કાઢતો હતો. લગભગ વીસ દીવસ સુધી ધરમાંજ એસી રહ્યો ખીલ-કુલ વહેપાર સરખો પણ કર્યો નહિ અને પોતાના દીવસો મુખે દુઃખે કહાડ્યા. પોતે બજારમાં વહેપાર કરતો હતો તેથી લોકો તેને જાણતા હતા કે મનહરલાલ ઝવેરાતનો વહેપાર કરે છે એમ ધારી કેટલાક લોકો જુજળજળ ચીજો તેના ઘર આગળ આપવા આવતા હતા તેથી થોડી કીમતનો માલ હોતો તો તે ખરીદતો અને જુજળજળ નફો તેને મળતો અને પોતાના દીવસો નીભાવતો લગભગ એક માસ થયો એટલે ધીરજલાલને તથા તેની બધરીને સ્ટીમરમાંથી ઉતરવાનો વખત થયો તેથી અંદર ઉપર તેમના સામો ગયો સ્ટીમર આવી એટલે તેઓને લઈ ધર તરફ આવ્યો પરંતુ પોતે મનમાંજ ઘણોજ મુંઝાતો હતો પરંતુ શું હું આટલા દીવસ પરદેશ રહ્યો છતાં તેની પાસે એક કોડીનો પણ વધારો થયો નહોતો પોતે દેવું કરીને લાવે તેમ નો હતુંજ નહિ અને પોતાને દેવું કરવું પડે તેની મેને મોટી ચીઝ હતી ધરની અંદર અનાજ સરીખું પણ નહોતું તેથી પોતે ઘણીજ લાચારી ભોગવવા લાગ્યો તેઓના મોઢે આ પ્રમાણે વાત થઈ શકે તેમ નહોતું જે કહેતો મળી શકે તેમ હતું કારણ કે તેની બેરી એ હજારના દાગીના પહેરીને આવી હતી પરંતુ આ મરમ તેની રૂબરૂ ફોડાય તેમ નહોતું તેથી તે ખીલકુલ બોલ્યો નહિ પછી ધીર-જલાલ દુઃખતુર હતો તેથી સમજી ગયો કે મનહરલાલ પાસે પૈસા ખુટ્યા

લાગે છે માટે ગમે તેમ કરી તેમને યુક્તી રચી પૈસા આપવા જોઈએ એમ ધારી સો રૂપિયાની નોટ તેના હાથમાં આપી એટલે મનહરલાલ જરા મનમાં ખેંચાવા લાગ્યો અને ના કહેવા લાગ્યો પરંતુ ધીરજલાલે તેને માહાપરાણે પશુ નોટ આપી એટલે મનહરલાલ બજારમાંથી સર્વ સાહીત્યો લાગ્યો ઘર આગળ પોતાની બધરી પાસે રસોઇ કરાવી સઘળાં જમ્યાં સઘળાને ગયેલી ખાદની બજાર પડી તેથી સઘળા દીલગીર થયા. મનહરલાલે પોતાની બધરીને ચુપકીથી કહું બહાલી મારે ખાદ ગઇ છે. વહેપાર કરવાનું હવે સાધન બીલકુલ નથી બહેપાર કરે તો હું ધડીકમાં પછસા એકઠા કરે પરંતુ તે મારી પાસે હાલ નથી.

આ પ્રમાણે સાંભળ્યું એટલે મેનાએ સઘળા દાગીના પોતાના અંગ ઉપરથી ઉતારી આપ્યા અને તેને વેચી વહેપાર કરવાનું કહું તેથી મનહરલાલને જરા જરા હીમત આવવા લાગી મનહરલાલ સર્વ દાગીના વેચી આપ્યો અને તેના બે હજાર રૂપિયા આવ્યા. તે રૂપિયામાંથી વહેપાર કરવો શરૂ કર્યો પાછો ફરીથી બજારમાં જવા લાગ્યો સાથે પોતાના બનેલીને પશુ બજારમાં લઇ જતો હતો અને વહેપારથી વાકેફગાર કરતો હતો. ધીરજલાલ પશુ ચક્રાર હતો તેથી વહેપારના કામમાં સારી રીતે માહિતગાર થયો મનહરલાલ એકલો હતો ત્યારે તેને કાવતું નહોતું. તેથી ધીરજલાલના આવવાથી તેને આનંદ થવા લાગ્યો પોતાની બધરીના બે હજારનો દાગીનાના રૂપિયામાંથી તેણે ધીરે ધીરે વહેપાર કરવા માંડ્યો, લગભગ બે માસમાં દશ હજાર રૂપિયા નફાના મેળવ્યા ધીરજલાલને પશુ બે હજાર રૂપિયા બે માસમાં પેદા કરાવ્યા જેથી ધીરજલાલ ખુશ થઇ ગયો.

આ ત્રણે જણા મનહરલાલને નફા મળ્યા પછી પ્રદુક્ષિત હૃદયથી પોતાના મકાનમાં એક રાજ્ય તરીકે રહેવા લાગ્યા તેઓ હરદમ આનંદમાં દીવસો કાઢતા હતા. મેનાના આવ્યા પછી મનહરલાલને સારી પેદાશ મળવા માંડી મનહરલાલ ધણાજ પછસા પેદા કરતો થયો તેમ ધીરજલાલને પણ વળાવતો હતો ધીરજલાલ સાથે હતો તેથી મર્યાદા સુકી મનહરથી તેની બહારી સાથે ખુલાસાખંધ વાતચીત થતી નહોતી તેથી એવો વખત આવતો એટલે ધીરજલાલ ફરવાનું જાનુ કાઢી બહાર જતો એટલે મનહરલાલ અને મેના હારવવિનોદથી વાતો કરતા અને રાજસામાન સુખ મનતા મેનાના આવ્યા પછી મનહરલાલ ફક્ત એકજ વરસ રહ્યો એક વરસમાં મનહરલાલે એક કરોડ રૂપિયા પેદા કર્યા અને ધીરજલાલને પણ દશ ખાર લાખ રૂપિયા પેદા કરાવ્યા. તેથી ધીરજલાલ મનહરલાલને ધણો ગુણ માનવા લાગ્યો પોતે ગરીબ હતો અને દશ ખાર લાખ રૂપિયા મળ્યા હતા તેથી તેને તો એ નવા જન્મની માફક લાગ્યું હતું. જાને જણું તેજ અસલ કરતાં ધણુંજ વધો ગયું હતું. જાને જણું નરમ સ્વભાવના તેમજ ભોળા દીલના હતા. મનહરલાલને ત્યાંથી નીકળવાનું થયું હતું તેથી તે શહેરના ગરીબ લોકોમાં તેણે પૈસા વેહેવ્યા, તેને પેટપુર જમાડ્યું તેઓની આશીશ મેળવી તેથી આખા શહેરના ગરીબ લોકો તેમની જે ભોલવા લાગ્યા. અને તેમને આશીરવાદ આપવા લાગ્યા કેટલાક શેડીઓએ વેપારીઓ સરકારી ઓધેદારો, તેમજ શહેરના શાહુકારો તેમને બંદર સુધી વળાવવા આવ્યા હતા. તેમને એક ઉત્તમ પારટી તથા ડુલના હાર ગોટા વિગેરે આપી તેમને હૃદયી જાદે માન આપ્યું. પછી મનહરલાલે અને ધીરજલાલે તેઓને

સાક્ષાત દંડવત પ્રણામ કર્યા બાદ પોતાની માતાને પોતે દેશમાં આવે છે એટલે તાર મુક્યો મેનાબાઈ પણ આ બનાવ જોઈ અતિ ક્ષય હરખાવવા લાગી. તેઓ સઘળાએ ફર્ટ કલાસની ટીકીટો કરાવી સ્ટીમરમાં બેઠા શહેરના તમામ લોકોને આ બેજશ્ચ પાસેથી જવું ગમતું નહોતું જો તે પોતાને દેશ જતો હતો તેથી તેમને પણ સારૂ લાગતું નહોતું મનહરલાલ તથા ધીરજલાલે સઘળા નફાના રૂપિયાની મહોરો ખરીદી હતી. તેથી મોહોરોની તીજેરીઓ પણ સ્ટીમરમાં મુકી દીધી ટાઇમ થયો એટલે સ્ટીમર ચાલવા લાગી પેરીસના શાહુકારો વીલે મોટે શોકાતુર ચહેરે પાછા ફરવા લાગ્યા અને તેઓ ગુલામી માણુસ છે તેવી માંહે માંહે વાતો કરવા લાગ્યા અને વાતો કરતા કરતા રસ્તો કાપતા સૌ સૌ પોતપોતાને ઘેર રવાના થયા.

મનહરલાલનો મુક્યો તાર ધનબાઈને એક કલાકમાં મળ્યો અને અત્યંત પૈસો લઈ આવે છે એવી ખજર સાંભળી તેથી તેનો હર્ષ હૃદયમાં સમાતો નહોતો ધનબાઈએ તે તાર પોતાની દીકરી સંતોક પાસે વંચાવ્યો હતો સંતોક પણ ઘણાજ આનંદ માનવા લાગી હર્ષમાં ને હર્ષમાં એક માસ જલદી વીતી ગયો એક માસ પુરો થયો એટલે સર્વ સગાવહાલાઓ તેને બંદર ઉપર સામા વધાવી લેવા સારૂ ગયા હતા, સ્ટીમર આવી ઉભી રહી એટલે સર્વ ઉતર્યા પોતાનો સામાન તથા રૂપિયાની તીજેરીઓ ઉતારી સર્વ માણુસોએ પુત્રથી અને ચોખ્ખાથી તથા કંકુથી તેમને વધાવી લીધા અને સામાન ગાડીઓમાં ભરી સર્વ માણુસો ચાલતા પગે ધર આગળ આવ્યા.

પ્રકરણ ૭ મું.

નવીનનગરના રાજની મુલાકાત.

હાહરો.

દ્રવ્ય લઈ ઘર આવીયો, કરી રાજથી પ્રીત;
ગુણકાને શીક્ષા કરાવી, વેર વાળ્યું ખચીત.
પ્રધાનગરી પ્રેમથી, અપાવી ધીરજલાલ;
નેક ટેકથી તે રહ્યો વધ્યો પ્રભુનો જ્હાલ.

ધીરજલાલના પેરીસ ગયા પછી એવો ખતાવ ખન્યો કે ધીર-
જલાલની સ્ત્રી સંતોક પોતાના પતિને ત્યાં દરરોજ રહેતી હતી,
કારણ કે પોતાની સાસુ વૃદ્ધ હતી તેથી તેને ધરનું કામ કરવું, એ
મુશીબત લાગતું હતું. તેથી સંતોક ત્યાંજ રહેતી હતી સંતોકના
સાસરાના પાડોશમાં કેટલાક બદ્દેલી માણસો રહેતા હતા, તેઓનું
ધર સંતોકના સાસરાની પાડોશમાં હતું તેથી તેઓ હરદમ
પોતાના ધરમાં જુગાર રમતા અને બદ્દ કામથી વર્તતા. તેને ત્યાં
દરરોજ જુદી જુદી જાતના માણસો આવતા હતા વખતે જુગારમાં
કાષ્ટને ખોટ જતી તો ચોરીઓ પણ કરતા હતા આ રીતે બદ્દચાલના
માણસો સંતોકના સાસરાની પાડોશમાં રહેતા હતા. તેઓનું ધર
સંતોકના સાસરાના ધર સામેજ હતું. સંતોક અતિશય રૂપવતી હતી
તેથી તે બદ્દેલ પાડોશી તેના ઉપર ખરાબ નીંજા રાખતો હતો.
જ્યાં સુધી ધીરજલાલ દેશમાં હતો ત્યાં સુધી આ લુચ્ચા માણસોને
કાંઈ પણ ફાવતું નહોતું ધીરજલાલ પરદેશ ગયો એટલે તેમને સારી
રીતે ફાવે. ગાડયું.

એક દીવસ એવો બનાવ બન્યો કે, આ બદ્દેલી માણસને ત્યાં પાંચપચાસ માણસ જુગાર રમવા સારૂ આવ્યા હતા. તે વખતે સંતોક પોતાના ઘરમાં પરચુરણ કામ કરતો હતો. તે વખતે આ માણસ કાંઈ જાનું કાઢી સંતોકના ઘરમાં તેની સાસુ પાસે ગયો; સંતોકની સાસુ એમ નહોતી જાણતી કે આ માણસો જુગારી છે તેથી તે પોતાના ઘરમાં આવતો હતો તો પણ તેને કાંઈ ટૂંકી શકતા નહોતા. આ માણસ તેના ઘરમાં આવતો હતો તેથી સંતોકને સારૂ લાગતું નહોતું કારણ કે સંતોકનો તેને તેની બીલામણી આંખ ઉપરથી જ વરતી ગઈ હતી કે આ માણસ બદ્દેલી છે. આ માણસ ઘરમાં કોઈ કોઈ વખત આવતો એટલે સંતોક તેનાથી ડરીને પોતાની સાસુ પાસે જતો રહેતો તેથી આ બદ્દેલી માણસને સંતોકને મીઠાવવા સારૂ બીલાકુલ ફાવતું નહોતું એક દીવસે સંતોકના ઘરમાં આ માણસ આવ્યો હતો ત્યારે સંતોકની સાસુ કાંઈ કામ સારૂ બહાર ગઈ હતી અને ઘરમાં સંતોક એકલી હતો તેથી તેને વાત કરવાનો સારો પ્રસંગ મળ્યો હતો તેથી બોલ્યો સંતોક, તમારા પતિ બહાર ગામથી ક્યારે આવવાના છે? આ પ્રમાણે તેણે પુછ્યું એટલે સંતોક બોલી—તમને આવવાને હજુ એક માસની વાર છે, બદ્દેલી બોલ્યો—તમને તેમના વિના એકલું કેમ ચાલી શકે છે? સંતોક બોલી—એમાં શું થઈ ગયું પતિ પરદેશ કમાવા સારૂ ગયા હોય તો શા માટે ચલાવવું ન જોઈએ, ચલાવવું ન ચલાવવું એ આપણા પોતાના જ હાથમાં છે.

આ પ્રમાણે વાતચીત કરી આ બદ્દેલી માણસ પોતાની પાસેની કામડી બોલી પાનખીડી ખાવા બેઠો એક પાનખીડી પોતે ખાધી અને બીજી સંતોકને આપવા લાગ્યો તેથી સંતોકે તે લેવાને સારૂ ના પાડી અને કહ્યું.

તમારે મરદ માણસ થઇ મારી સાથે વાત કરવી અને મને પાન આપવું એ ઘટીત છે કે ? તમારે મારી સાથે વાતચીત કરવાનું કે પાનખીડી આપવાનું શું પ્રયોજન છે ? તમે તમારે મારી સાસુ આવે એટલે તેમની સાથે વાતચીત કરજો મારી સાથે તમારે બીજકુલ વાતચીત કરવી નહિ.

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે આ બદ્દેલી માણસને ઘણીજ ચિન્તા થવા લાગી અને વિચાર કર્યો કે આ વખતે તેની સાથે નેરજીવમ કરીશું તો કોઇ પણ જાતની હરકત આવશે નહિ અને હું ખુશીથી ફાવી જઇશ; કારણ કે તેની સાસુ બહાર ગઇ છે અને તે મોડી આવવાની છે માટે અત્યારે હું જેવું કરીશ તેવું મને ફાવી જશે એમ વિચાર ધારી સંતોક ઉપર બળાત્કાર કરવા માંડ્યો. એટલે સંતોકે જીમે જીમ પાડવા માંડી આખા મહોલામાં કોઇએ તેની જીમ સાંભળી નહિ, અને કોઇ ત્યાં આવ્યું નહિ તેથી સંતોક સમજી ગઇ કે જો તેની સાથે રગઝગ કરવા જઇશ તો મારી આબરૂ જશે, મારો પતિ-વૃતા ધર્મ જશે અને જીન્દગી રદ થઇ જશે માટે આ મુર્ખાને લાલચ બતાવવી સારી છે. જો કદાચ આ પ્રમાણે વિચાર ન ધાર્યો હોત તો આ બદ્દેલી તેની આબરૂ લેવાની છેક અણી સુધી આવી પહોંચ્યો હોત; તેથી વિચાર ધારી બોલી ધીરજ રાખો લાલ તમે કેમ આટલા બધા અધીરા બની ગયા છો હું તો તમારી પરીક્ષા જોતી હતી કે તમે કેટલા પાણીમાં છો ! મેં ક્યાં તમને કાંઇ પણ બાબત માટે ના કહી છે ! આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે આ લાલને ખાત્રી થઇ કે સંતોક મહારા પર પ્યાર રાખે છે પરંતુ માણસે એક વખત માણસનું પારખું જોવું જોઇએ તેથીજ તેણે માંડે પારખું જોવાની ખાતરજ મને ઉપર પ્રમાણે કહ્યું હશે; એમ ધારી બોલ્યો.

ત્યારે બોલને તારો શો ઇરાદો છે? જે હોય તે મને કહી દે કે હું તે પ્રમાણે વરતું સંતોડ બોલી કહેવાનું મહારે એટલુંજ છે કે તમે હાલ આવ્યા છો એ વાત ખરી છે પરંતુ હવે થોડા વખતમાં મારાં સાસુજી આવશે અને આપણું પોગળ જાણી જશે માટે હાલ તમે તે વાત જવા દો અને કાલે તમે મને આ વખતે મારા ઘરમાં મળાને એટલે સર્વે સાફ થઈ જશે.

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે લાલને ખાત્રી થઈ કે હવે તે જરૂર મદારીજ છે અને તે મને ખરૂંજ કહે છે એમ ધારી તે વખતે તો બોલ્યા આલ્યા વિના પાછા જવા માટે કબુલ કર્યું અહા હા હા !!!

કામી માણસ જ્યારે કામ માટે સ્ત્રી પાસે જાય છે. અને ચતુર સ્ત્રી તેને આકર્ષિત સમજાવી વખત ગુમાવી દે છે અને તેની સાથે જરા મોં ઠેકણે રાખી સારી રીતે વાતચીત કરે છે ત્યારે પોતે ખાસ એમજ સમજી જાય છે કે આ સ્ત્રી હવે મને જરૂર પ્રેમ જતાવશે અને મારા મનના મનોરથ પુરા કરશે, પરંતુ મુખે એમ નથી સમજતો કે મને સ્ત્રીચરીત્ર કરી પાછો વાળ્યો છે આ લાલ ત્યાંથી લાજ્યનો માર્ગ પાછો જવા માટે કબુલ થયો; એટલામાં સંતોડની સાસુ બહારથી આવી તેવી પોતે ઘરમાં દાખલ થતી હતી તેવામાં આ જાનને જણ્યું તેણે ઉપર પ્રમાણે વાત કરતાં જોયાં તેથી તે બોલી-

સંતોડ તું આની સાથે શી વાત કરતી હતી? તારે જીવાન માણસે તેનો સાથે વાત કરવી એ સાફ કે! મારી ગેરલાજરીમાં તેં તેને શા માટે ઘરમાં દાખલ કર્યો?

સંતોડ બોલી—સાસુજી એમાં મારો જરા પશુ વાંક નથી તે તો ખાસ તમનેજ મળવા માટે આવ્યો હતો, અને તમે નહોતાં

તેથી તે મારા ઉપર ખોટી દાનત કરતો હતો પણ મેં તેને સ્ત્રી ચરિત્ર કરી પાછો કાઢવાને નક્કી કર્યું એટલામાં તમે આવી પહોંચ્યાં તે સાંઠે થયું જો તમે આ વખતે ન આવ્યા હોત તો કોણ જાણે શું થઈ જત. પણ પરમેશ્વરે મારી લાજ રાખી છે.

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે તેની સાસુ બદ્દેલી લાલ ઉપર અતિશય ગુસ્સે થઈ ગઈ અને બોલી.

અલ્યા મારા ધર આગળ આવું કરે છે કે! એ તો તારી બહેન બરોબર છે સમજ્યો! તને પડોશમાં રહેવા દીધો માટે આમ ફાટી ગયો છે? કેમ મારા રોયા! હવે તને સરકારમાં મોકલવો પડશે! તું યાદ રાખજો હવે તારી શું વલે થાય છે તે જાણ કરજો!

લાલ—કાકી આમાં મારો વાંક જરા પણ નથી હું તો તેમને તમે ક્યાં હતાં તે પુછતો હતો તેમાં તમે મારા ઉપર ખોટું તહોમત મુકો છો, હું તો રોજ તમારા ઘરમાં આવું છું પણ કોઈ દીવસ કાંઈ આડો શબ્દ બોલ્યો છું! તે તમેજ કહો.

સંતોકની સાસુ—અલ્યા તારે મારી ગેરહાજરીમાં તેની સાથે વાત કરવાની શું જરૂર હતી? હું ઘેર નહોતી તો અલ્યા જવું હતું અને હું આવું ત્યારે આવવું હતું. એવકુફ તું બહુ બદ્દેલી કરતાં શીખ્યો છું પણ યાદ રાખજો કે કેદમાંજ મોકલાવી દેશ.

લાલ—કાકી હું કંઈ બોલ્યો નથી. છતાં તમે કહો છો કે તું આંકું અવળું બોલ્યો હતો તો તમને સાફ કહું છું કે જાઓ તમારાથી થાય તે કરી નાંખજો હું કાંઈ કરી જવાનો નથી આ તો તમારી શરમ રાખીને હું બોલતો નહોતો પણ હવે ખુલ્લું કહું છું કે તમારાથી થાય તે કરી નાંખજો, જાઓ હવે તમારાથી હું નથી બહીવાનો.

ડાશી—મારા ગેયા યાદ રાખજો હવે જોજો કેવું થાય છે.

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે બદ્દેલી લાલ અતીશય ચીડવાઇ ગયો અને એકદમ પોતાના ધર તરફ જવા લાગ્યો પછી સંતોક અને તેની સાસુ વાતો કરવા લાગ્યાં.

સંતોક—સામુજી જો તમે વહેલાં ન આવ્યાં હોત તો આ નકટ મારા ઉપર જરૂર જીલમ કરત.

ડાશી - એટા તું શું કામ ગબરાય છે હવે એ મુઆની શું વહે થાય છે તે તું જોયા કરજો, એ મુઆ છાકટાના તો ખારજ વગાડી દીધા વિના એ પાંશરો નથી થવાનો.

આ બનાવ બની ગયા પછી થોડીક વારમાં મનહરલાલ ધીર-જલાલ અને મેનાબાઈ ત્રણેને સ્ટીમરમાંથી ઉતરવાની તૈયારી હતી તેથી તેમનાં સર્વ સગાં વહાલાં તેમને સામાં લેવા સાડે દરીયા કીનારે આવ્યા હતા થોડોક વખત વીત્યો એટલે સ્ટીમરમાંથી ઉતર્યાં. મનહરલાલનાં સગાંવહાલાં મનહરલાલ પછસા પેદા કરી દેશમાં આવવાના હતા તેથી દોલ, વાળાં તાસાં વાંચેરે લઇ આવ્યા હતા તેથી તેઓ ઉતર્યાં એટલે વાળાં, તાસાં, વગડાવવાં શરૂ કર્યાં. અને હૃદયથી બંદે માન આપવા લાગ્યાં, તેમને કુલના હાર તથા કુલની છડીઓ આપી તથા તેમના ઉપર ઝુલનો વરસાદ વરસાવવા લાગ્યા. મનહરલાલના કેટલાક મિત્રા તેમને મળવાને આવ્યા હતા તેઓ તેમને ઘણીજ સારી રીતે મળ્યા, જેઓ તેમને મળવા આવતા હતા તેઓને ઘણી સારી રીતે માન આપી ભેટતો અને ઘણીજ નમ્રતાથી વાત કરતો મનહરલાલ અને ધીરજલાલ ઘણા પછસા પેદા કરી લાગ્યા હતા તેથી સ્ટીમરમાંથી તીબેરી ઉતારી સર્વ માલ બહાર કાઢ્યો; તેથી જોષ્ટતી બાડાની ગાડીઓ મંગાવી સર્વ સામાન ગાડીઓમાં ભરી દીધો પછી સર્વ

માણસો ગાડીઓમાં બેસી મનહરલાલના ઘર તરફ આવ્યાં, મનહરલાલ ઘણા પછસા પેદા કરી લાવ્યો હતો, તેથી મનહરલાલની મા ધન્યામની આંખમાં દર્પનાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં અને તેને એક નવા જન્મની માફક લાગ્યું હતું.

મનહરલાલ અને ધીરજલાલ ઘેર આવ્યા એટલે તેમને સંતોડની આગતની ખબર પડી તેથી મનહરલાલને નથા ધીરજલાલને ધણુંજ ખોટું લાગ્યું તેઓએ ગમે તે યુક્તી રચી તે લાલને જોડમાં મોકલાવવો એ પ્રમાણે વિચાર ધાર્યો અને એની એજ ચીન્ટા કરવા લાગ્યા મનહરલાલને આ બનાવ બનવાથી અત્યંત ખોટું લાગ્યું પોતે પછસા પેદા કરી લાવ્યો છતાં તેણે આ વાત સાંભળી હતી તેથી તેને એક મહાભારત દુઃખ ઉત્પન્ન થયું હતું તેથી તેઓ એનો એજ વિચાર આપો દીવસ કરતા હતા તેથી છેવટે તેમણે એવો વિચાર ધાર્યો કે માધવસેન રાજને મળવું અને તેમને મળી લુચ્ચા પટ્ટેસીને તથા રૂપાળી યુજીકાને સગા ખવડાવવી અને તેમને ખરાખરસત કરી નાંખવાં એવું ધાર્યું હતું તેથી પ્રભુ કૃપાએ તેનું કામ પાર પડવાને જરા પણ વિલંબ થવા લાગ્યો નહીં રાજ્યએ તેની અતિશય પ્રશંસા સાંભળી હતી તેથી માધવસેન રાજને તેને મળવાનો વિચાર થયો તેથી તેમણે મનહરલાલને પોતાની પાસે બોલાવવા માટે સીડી લાખવા વીચાર કર્યો પણ વળી પાછો તેને એમ વિચાર થયો કે તેઓ આજ દેશમાં આવ્યા છે માટે ફરતા ફરતા સ્વારી તે તરફ લઇ જવી સારી છે.

એમ વીચાર ધારી માધવસેન રાજ પોતાનાં કપડાં પેહેરી તૈયાર થયા અને પોતાની જગી બોલાવવા નોકરને હુકમ કર્યો. એટલે નોકર થોડીકવારમાં જગી તઇવાર કરી લાવ્યો પછી માધવસેન મહારાજ જગીમાં બીરાજમાન થયા. પછી મનહરલાલના ઘર તરફ હાંકાવવા

હુકમ કર્યો એટલે ગાડી થોડીકવારમાં મનહરલાલના ઘર પાસે આવી ઉભી રહી.

માધવસેન રાજાને પોતાને ઘેર આવેલા જાણી મનહરલાલ તેમની બગીચામાં સામા આવ્યા, તેમની સાથે મુલાકાત લીધી, તે જોઈ માધવસેન રાજા ધણી ખુશ થયા, તેમના ઉપર અતિશય પ્રીતિ વધી અને તેમને ઘણોજ આનંદ થયો. પછી માધવસેન રાજા બગીચામાંથી નીચે ઉતર્યા અને મનહરલાલ સાથે તેમના ઘરમાં દાખલ થયા પછી મનહરલાલે તથા માધવસેન રાજાએ પેરીસ શહેરની કેટલીક નવા જુનીની વાતો કરી અને જણાવ્યા અતિશય વાતો ઉપર ચર્ચા મયા પછી વાત સાથે વાતમાં તેણે પેલી અઘમ રૂપાળીની વાત કાઢી એટલે રૂપાળીની શિક્ષા કરવા માટે કબુલ કર્યું. પછી પેલા બદ્દેલી લાલની વાત કાઢી તે વાત સાંભળી એટલે માધવસેનને અતિ ખોટું લાગ્યું તેને પોતાની પાસે તુરતા તુરત બોલાવ્યો એટલે સીપાઈ તેને બોલાવવા સાફ ગયો. એટલે બદ્દેલી લાલ હાથમાં પોતીયું લઈ ગભરાતો ગભરાતો ધૂનતા શરીરે માધવસેન રાજા પાસે આવી ઉભો રહ્યો એટલે માધવસેન રાજાએ તેને ધમકાવીને કહ્યું. એટલે બદ્દેલી બહોતો બોલ્યો.

લાલ બોલ્યો—મહારાજ હું તો તેમની સાસુને મળવા ગયો હતો હું દરરોજ તેમની સાસુ પાસે જતો હતો તેથી હું ગયો હતો માટે હજુર મારો યુનો કાંઈ નથી મારા ઉપર નાહક ખોટું તહોમત મુકવામાં આવ્યું છે હું નિષકપટી છું. મેં તેમની સાથે તેમની સાસુ ક્યાં ગયાં છે એ વાત કરી હતી તે શિવાય મેં કાંઈ પણ શબ્દ કહ્યો નથી માટે હજુર મારી ગરીબની વાત ધ્યાનપર લાવવી જોઈએ.

આ પ્રમાણે આ બદ્દેલીલાલ બોલ્યો એટલે રાજાએ તેને વધારે ધમકાવ્યો અને કહ્યું બોલ ખરેખરે નહિતો જીવતાં ચામડી ઉતરાવી નાંખીશ.

અદ્વૈતી લાલ-હજુર.....ર.....મારો વાંક જરાએ નથી
એ લોકો મારે માથે જુકું તોહોમત મુકે છે.

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે માધવસેનને રીસ ચઢી તેથી સીપાઇને
કહ્યું સીપાઇ જાવ આ લુચ્ચાને લઇ જાવ એને પાંચ વરસ સુધી
જન્મ કેદખાનામાં પુરી દો; આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે સીપાઇ તેના
હાથમાં બેડીઓ ધાલી લઇ ગયો.

આટલું કામ થયા પછી મનહરના મનમાં એમ આવ્યું કે હવે
રૂપાળીનું શું કરવું તે આવતી કાલે તેમના અંગલે જઈશું ત્યારે થઇ
પડશે; પણ આ ઠીક ઠેકાણું પડી ગયું; વળી ધીરજલાલની નોકરીના
માટે પણ તે વખતેજ અદ્વૈતજીવે થશે એકદમ કહેવાથી નાલક સર્વ
કામ બગડી જાય માટે એ વીચાર ધાર્યો છે તે ગરાબર છે. આ
પ્રમાણે બતાવ બન્યા પછી માધવસેન રાજા પોતાના અંગલા તરફ
જવા માટે બેઠા.

મનહરલાલ હું હવે અંગલા તરફ જઈ છું અને આવતી કાલે
અંગલે આવજો તમો દર વખતે મને મળતા રહેજો તમોને હું જોઉં
છું તેથી મને આનંદ ઉપજે છે. આ પ્રમાણે કહી રાજા પોતાને
અંગલે આદ્યા ગયા.

ખીજે દીવસે મનહરલાલ તથા ધીરજલાલ બંને માધવસેનના
અંગલે ગયા રાજાથી અત્યંત પ્રીત આંધી રાખતે તેના વીના આલી
શકે નહિ તેવી પ્રીતી માધવસેન સાથે આંધી દીવી હતી; માધવસેન
સાથે પ્રીતી આંધવાનું મુખ કારણ મનહરને એજ હતું કે પોતાના
આપને ઠગી લેનાર ગુણકાને તથા પેલા અદ્વૈતીલાલ ને ખુવાર કરવાનુંજ
હતું તેથી પ્રીતી આંધી હતી. પછી એક દિવસ માધવસેન અને મન-
હરલાલ બગીચામાં હવા ખાવા સાર એકા દતા તેથી મનહરલાલે

માધવસેનને કહ્યું. આપણા શેહેરમાં રહેતારી રૂપાળી કરીને ગુણીકા છે તેણે મારા પીતાજીને ખ્વાર કરી નાંખ્યા છે. માટે તે ગુણીકાને ગમે તે ઇલાજે દુર કરવી જોઈએ અને તેને પુરી સજા આપવી જોઈએ આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે માધવસેન બોલ્યા કદા ગુણીકા છે આપણે ચાલો તેને ત્યાંજ એવું કહ્યું એટલે માધવસેન અને મનહરલાલ તથા તેમના ચાર સીપાઇઓ સહીત રૂપાળી ગુણીકાને ત્યાં નન્નીજનનનું મકાન પુછતા ગયા નન્નીજનનને ત્યાં ગયા એટલે નન્નીજનને રાજાનો અને મનહરલાલનો ભગ્ન સમજી સાડ માન આપવા માંડ્યું નન્નીજન જાણતી નહોતી કે આ રાજા છે નન્નીજનને એ લોકો સાડ માન આપવા માંડ્યું પરંતુ તેઓ કાંઈ ગુણીકાને ત્યાં માન સાડ નહોતા ગયા પરંતુ તેને સજા કરવા સાડ ગયા હતા; તેથી માધવસેન બોલ્યા તમારામાં રૂપાળી કેનું નામ છે અને નન્ની કેનું નામ આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે રૂપાળીએ અને નન્નીએ બંધનું કે આપણને કાંઈ મળશે એમ સમજી જાને બોલ્યાં જ માડ નામ રૂપાળી છે નન્ની બોલી જ માડ નામ નન્નીજન છે. માધવસેન બોલ્યા કીક તમે માણેકચંદ શેઠને છેતરી પદસા પડાવી લીધા છે અને તેને ખુવાર જનાવી નાંખી તેમનું મરણ નીપજવ્યું છે આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે જાને જાણીએ ચમકી અને બોલી તેમાં તમારે શું છે? તમારે જે કામ હોય તે કહો ને માણેકચંદ યુદ્ધમાં ગયા; આવાં વચનો ગુણીકાના મોઢેથી સાંભળ્યાં એટલે માધવસેન ધણોજ રીસે જળી ગયો. અને બોલ્યો સીપાઇ આ રંગોળીને સાત સાત વરસની સજા છે તેમને જેલમાં લઈ જાય અને તેની મીલકત બીજા-રીઓને બેલાવી લુંટાવી નાંખે. એ હરામખોરોને એ સજા જરા-જર છે મારા રાજામાં રહી આ પ્રમાણે તમે અનિતી કરો છો? મારાથી આ વાત અત્યાર સુધી અજાણી હતી અને ખજર નહોતી કે

આ લોકો આવા ધંધા કરે છે હીક થયું કે મનહરલાલ તમે મને આ પ્રમાણે વાત કરી આવા માણસો મારા રાજ્યમાં એક પણ ન જોઈએ મારી પ્રગ્ન તો ખીલકુલ કપટ વીનાની જોઈએ આ પ્રમાણે એ લોકોને સજા કરી છે તે બરાબર કરી છે મનહરલાલ તમે વહેપાર કરશો કે આપણા રાજ્યમાં નોકરી છે. જો તમારે નોકરી કરવી હોય તો તમને પ્રધાનગીરી આપું કારણ કે હાલ પ્રધાનગીરીની જગ્યા ખાલી છે તે ઉપરથી મનહર બોલ્યો નાજી નોકરી કરનાં દોસ્તાનો સંબંધ રહે તે ઘણું સાઈ છે નોકરી મારા બંનેથી ધીરજલાલને આપો તો ઘણું સાઈ છે તે પણ માહારા જેવાજ છે ઘણા હુશીયાર છે હું તો આપના અરજીક્રમથી વહેપારનુંજ કામ કરીશ કારણ કે મેં નોકરી કરી નથી એટલે મને તે નહિ કાંવ માટે મારા બંનેથી ધીરજલાલને આપો તો ઘણું સાઈ આવું કહ્યું એટલે ધીરજલાલને પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને પ્રધાનની નોકરી અપાવી દર મહીને પાંચમો રૂપિયા પગાર કરાવી આપ્યો અને પોતે ઝવેરાતનો વહેપાર ચાલુ રાખ્યો. સર્વ માણસોનું દેવું કાપી નાખ્યું અને પોતે તથા પોતાની માતા તથા સર્વ માણસો આનંદમાં રહેવા લાગ્યાં ધીરજલાલ પણ ગરીબ માણસ હતો પરંતુ સારા માણસના સંબંધથી સારી પાયરી પર આવી ગયો; એ તેને એક નવી જીંદગી જેવું સુખ માન્યું અને જણા આનંદથી રહેવા લાગ્યા અને તેમની દાનત સદાકાળ સાંગી હતી તો દરરોજ પ્રભુની મેહેરબાની પણ તેમના ઉપર દીવસે દીવસે વધવા લાગી અને સમગ્રે આનંદ આનંદની વૃદ્ધી છવાઈ રહી તથાસ્તુ.

તેયાર છે ? તાકીદ મંગાવો ? ? ફક્ત થોડાંજ નફલો રાહલોક છે ?
એકી અવાજે વખણાએલું તદ્દન નવુંજ પુસ્તક.

મધુકાન્તા

યાને

મેવાડની સિંહણ.

આ પુસ્તકમાં રણધેલી
રજપુત રમણીયોની રણ-
મંત્રામમાં અપૂર્વ અહાદુરી
વાંચીતમે એ ઘડી આશ્ચર્ય
પામી જશે. કાલ જનાન
ખાનાની જેલમાં સડતી
સુંદરીયોને પ્રથમની માફક
યોગ્ય કેળવણી આપવામાં
આવે તો નિર્માણ ગણાતી
નારી જાતી આદર્શ દેવીઓ
ખની શકે, અને તેમનાથીજ
વીર રત્નો ઉત્પન્ન થઈ,
આખા દેશનો ઉદ્ધાર કરી
શકે, તેમાં જરા પણ શક
નથી તેવું અત્યંત સુખોદક
માતા, ખેત, અને સ્ત્રીયોને

ખાસ વંચાવવા લાયક અતિ ઉત્તમ પુસ્તક હોવા છતાં તેની કિંમત
ફક્ત બાર આનાજ છે ટપાલ ખર્ચ બુદ્ધ. માટે તાકીદ મંગાવો.

મળવાનું ઠેકાણું—કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળા.

કાલુપુર રોડ—અમદાવાદ.

શ્રુતરથો આપના બાલખચ્યાંઓને પવિત્ર ને પ્રેમી કરી ઘર
સંભાર સુધારવા આહુતા હો તો હથો મંગાવો ને વંચાવો

પવિત્ર લલિતા

અને

તરણ યોગી

પ્રીય વાંચક, જુદો આ
નવલ કથામાં મનુષ્ય જાતીને
હર હમેશ વહેમો દુર કરવાને
વહેમનો ચિતાર આ પુરતકમાં
આબેહુખ આપ્યો છે, વળી
મીત્રની ફરજ કેવી છે, તે
પણ ખુલ્લી રીતે દર્શાવ્યું છે.
પતિ મેળવતા પવિત્ર સ્ત્રીને
શું શું દુઃખ પડે છે, અને
પતિ પત્નિનો પ્રેમ કેવો નિ-
ર્મળ છે, તેનો આબેહુખ ચી-
તાર આલેખવામાં આવ્યો છે

માટે તાકીદે મંગાવો. તેની તેની કીમત ફક્ત આઠ આનાજ છે માટે
આઠ અ આનાની ટીકીટો મોઢી મંગાવો ટપાલ ખર્ચ માફ.વી.પી.થી
મંગાવનારને ટપાલ ખર્ચ જીલું.

મળવાનું ઠેકાણું:—

કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળા, કાળુપુર રોડ—અમદાવાદ.

વીસમી સદીની નવીન શોધ સંગ્રહણી (ગળતી) માટે અમૃતમય ઉપાય

પ્રતિષ્ઠિત અને વિદ્વાન વૈદ્ય ડાક્ટરોની દવા ખાઈ
કંટાળેલા, સંગ્રહણી (ગળતી) મુંઝવેના ઝાડા, અતિ-
સાર અને આંતરડાના ક્ષયથી પીડાતા નિરાશાજનક દર્દીને
આશિર્વાદરૂપ થઈ પડેલી બેતાલીસ વરસના અનુભવની
રામબાણુ દવા માટે રૂબરૂ મલો આ સવાલપત્રક મંગાવો.

અમારું ખાલાનંદ બચ્ચાંઓને રૂબરૂ આનંદી
અને સુંદર બનાવે છે. કીંમત રૂ. ૦-૧૨-૦ પોસ્ટેજ બુદ્ધ.

તા. ૬ તથા દરેક રોગની રામબાણુ દવાઓની સલાહ
અમારે ત્યાંથી મળશે.

પત્ર વ્યવહાર નીચેના સરનામે કરવો.—

માણુસાવાળા માસ્તર કે. જી. પટેલ એન્ડ સન્સ

સ્વ. રાંધેશીઆલીસ્ટ

હાલુપુર ડાંડીગરાની પોળ, તંબુરાગરાની ખડકીમાં

ધર નં. ૩૫૬—અમદાવાદ.

વાંચો ! તકીદ મંગાવો થોડી નકશા શીલીકમાં રહી છે
માટે તાકીદ મંગાવો.

વીર, શૃંગાર, પ્રેમ, કૃષ્ણ, અને
લેદ ભરમોથી ભરપુર પુસ્તક

વીરખાળા અને

ખુરખાવાળી બલા.

આ પુસ્તકમાં એક ખુરખાવાળી
ભેદી બલા ભેદી ખુરખામા છુપાવેલી
એક રાજ્ય સામે કેવાં ભય કર કાવત્રાં
રચે છે ભેદી છુપી ભાંયરામાં કેવાં ભય
કર અત્યાચારો અને છે. એક ન્જપુત
વીરખાળાની બહદુરી. અતીયોનું સતીત્વ,
મીત્રની ફરજ, દુષ્ટ વ્યભિચારી મનુ-
ષ્યોનાં હૃદયભેદક કુકર્મો, રાજ સત્તા
અને લક્ષ્મીની લાલચ માટે એક નર-
પિશાચ સેનાપતિની ભયંકર પ્રત્યાજ્ઞા
અને અવનવા ભદ્ર ભરમોથી ભરપુર
ખાસ વાંચવા લાયક છે છતાં કિમત
ફક્ત આઠ આનાજ છે માટે આઠ આના-
નીટીકાટો મોકલી મંગાવો ટપાલખર્ચ

માફ વી. પી થી મંગાવનાન્તે ટપાલ ખર્ચ જુદું પડશે.

મળવાનું ઠેકાણું—કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળા.

કાળુપુર રોડ—અમદાવાદ.

પ્રેમ, શૃંગાર, હાસ્ય અને કરુણા રસથી ભરપુર !
એક કલ્પિત નોવેલ.

૬૨૬ અંજામ

યાને

મોતનો પેગામ.

ભાગ ૧ લો. મુલ્ય ફક્ત અ.૪ આના ટપાલ ખર્ચ બુદ્ધ
ભાગ ૨ જો (પુરો મુલ્ય ફક્ત આઠ આના ટપાલ ખર્ચ બુદ્ધ
જમાં—હોળી, ધુળેટી જવા તહેવારોમાં નિર્દોષ
ગમ્મતથી પેસતો સમાજમાં સડો, વિદ્યાર્થી જીવનમાં
જોઈએ તેવો મા, બાપનો, અંકુશ નહિ હોવાના
પરિણામે તેઓની થતી દુર્દશા, પઈસાદાર કુટુંબની
છોકરીઓને ગરીબ સાસરામાં સમાશ કરતાં, નડતી
વિટમ્બણાઓ ! વિધુર સાસરો અને નાદાન વરની
વચ્ચે પાનુ પડેલી પ્રેમદાની કર્મ કથા ! પુત્ર લા-
લશાની તૃપ્તિના અર્થે પતિ પ્રભુને તજી પરનર
સાથે તકદિર અજમાવતી અબળાઓની અધમ દશા !
વિગેરે ચાલુ જમાનાના વિષયોથી ભરપુર આ
પુસ્તક છે. માટે તાકીદે મંગાવો.

ખન્ન લોગ લેગા મંગાવનારને ટપાલ ખર્ચ બુદ્ધ.
મલવાનું ઠેકાણું—કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળા.

કાલુપુર રોડ—અમદાવાદ.

એકે અવાજે વખણાયેલા વાર્તાના પુસ્તકો.

કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળાના પુસ્તકાલયમાં
ચોતાના છપાવી પ્રસિદ્ધ કરેલામાંથી થોડા પુસ્તકોનું
સુચીપત્ર.

દુઃખી દંપતી યાને વીશુદ્ધ પ્રેમનો વીજ્ય	૧-૮-૦
મધુકાન્તા યાને મેવાડની સીંહણ...	૦-૧૨-૦
સમીયાણાનો બહાદુર કલોશ...	૦-૧૨-૦
વીર વિજયસીંહ અને વીજયા કુમારી...	૦-૮-૦
નટવર યાને ઝેરનો ખાલો...	૦-૮-૦
ઈશકે અંજલમ યાને મોતનો પેગામ ભા. ૧ ભા.૦	૦-૮-૦
ઈશકે અંજલમ યાને મોતનો પેગામ ભા. ૨ ભા.૦ (પુરો)	૦-૮-૦
પવિત્ર પદ્મણી યાને સતિનો વિજ્ય...	૦-૮-૦
પવિત્ર લલિતા અને તરણ ચોગી ...	૦-૮-૦
પુણ્યચંદ્ર અને લલીતા ...	૦-૮-૦
તવંગરની તોપ યાને જ્ઞાનદાન ખૂની ...	૦-૮-૦
મનહર-મેના ...	૦-૮-૦
સુન્દર-મણી ...	૦-૮-૦
રસીક-મેના (બને ભાગ ભેગા પુરા) ...	૦-૮-૦
વિરખાળા અને ધુરખાવાળા બલા...	૦-૮-૦
નિર્દાષ ખૂની...	૦-૮-૦

ઉપરના પુસ્તકો તથા બીજા ઘણી જાતના પુસ્તકો હમારે
ત્યાંથી રોડડી કાંમતે અગર વી. પી. થી મળશે માટે એકવાર
મંગાવી ખાતરી કરો. દરેક પુસ્તકનું ટપાલ ખર્ચ જુદું સમજવું.
મળવાનું કેકાણું કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળા.

કાલુપુર રોડ-અમદાવાદ.

આજેજમંગાવી !! વાંચો !

✽ સતરમી સદીનું તોફાન ✽

તાડી નકલો શીલીકમાં રહી છે માટે તાકીદે
ગાવો જુદમી રાજસત્તાના જુદમી કાયદાનો
જડમુળથી નાશ કરનાર ભારત માતાનો
વીર પુત્ર અને સાચો સ્વદેશ ભક્ત

સમીચાણાનો

ખુલ્લુર કલોજ

(ઐતીહાસીક નવલકથા.)

જે વાંચતા તમારા રૂવાં એકદમ ખડા થઈ જશે હૃદય
કંપી ઉઠશે, તેવો ભયંકર રાક્ષસી અત્યાચાર, ભરતખંડપર
મોગલ સુલ્તાનનો હિંદુઓ પર ગુજરેલા અનહુદ સીતમો
અને હિંદુ બાળાઓના લગ્ન વખતે તેમના જોર જુલમથી
શિયળ લુટવાનો જુદમી સત્તાનો રાક્ષસી જુદમી કાયદો, તે
કાયદાને જડમુળથી ઉખેડી નાંખી મોગલ સલ્તનતને હુકમ-
નાર મહાન પરાક્રમી વીર નર કલોજના અપુર્વ પરાક્રમે
આજેજ મંગાવી વાંચો તેની કીર્તિમત રક્ત બાર આનાજ
છે. ટપાલ ખરચ જુદ. મળવાનું ઠેકાણું.

કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળા

કાલુપુર રોડ—અમદાવાદ.

